

<p>1δ. Άνοιξα του Αιγαίου τη θύρα</p> <p>B.M., σελ.87-89</p> <p>T.E., σελ. 69</p> <p>Εργαστήρι της Γλώσσας σελ. 70-71</p>	<p>Για τον ίδιο λόγο προτείνεται να παραλειφθεί η δραστηριότητα του λεξιλογίου της ενότητας (σελ.90).</p> <p>Όσον αφορά το T.E.:</p> <p>Στην 1^η υποενότητα προτείνεται να μη διδαχτεί η δραστηριότητα 2 (σελ. 63). Αφορά τη διάκριση επιθέτων-μετοχών και είναι επαναληπτική.</p> <p>Προτείνεται να μη διδαχτεί η άσκηση 4, 3^η υποενότητα (σελ. 68), επειδή είναι επαναληπτική αρκετών άλλων δραστηριοτήτων που υπάρχουν στο B.M. και στο Εργαστήρι της Γλώσσας.</p> <p>Η διδασκαλία της ενότητας μπορεί να συνδυαστεί με τη Μελέτη Περιβάλλοντος και ιδίως με τα κεφ.5-7 που περιγράφουν τον τόπο μας (σελ.20-25).</p>	
---	---	--

ΜΑΘΗΜΑ/ΤΑΞΗ: ΓΛΩΣΣΑ Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

1. Βιβλίο Μαθητή: Αναστασοπούλου, Α., Γαλανόπουλος, Ι., Δρυς, Ι., Ιορδανίδου, Ά., Κόττα Ά., Χαλκιάς, Π., Της γλώσσας *ρόδι και ροδάνι*, (τχ. α΄, β΄, γ΄), Αθήνα, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».
2. Τετράδιο Εργασιών: Αναστασοπούλου, Α., Γαλανόπουλος, Ι., Δρυς, Ι., Κόττα Ά., Ιορδανίδου, Ά., Χαλκιάς, Π., Της γλώσσας *ρόδι και ροδάνι*, (τχ. α΄, β΄), Αθήνα, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».
3. Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού Κατσίκη-Γκίβαλου, Α., Καλογήρου, Τ., Παπαδάτος, Γ., Πρωτονοτάριου, Σ. & Πυλαρινός Θ., *Με λογισμό και μ' όνειρο*, Αθήνα, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».

ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΥΛΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΩΡΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΓΛΩΣΣΑΣ Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ		
Διδακτέα ύλη	Προτάσεις για διαχείριση της διδακτέας ύλης	Ενδεικτικός χρονικός προγραμματισμός
ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ, τεύχος α΄		
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 Ο ΦΙΛΟΣ ΜΑΣ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	<p>Η ενότητα εστιάζει στην ιδιαιτερότητα της δομής κειμένων αναφορικού λόγου, όπως είναι τα αφηγηματικά.</p> <p>Εστιάζει, επίσης, στους ρηματικούς χρόνους ανάλογα με το είδος του κειμένου, το ύφος και την κατάσταση επικοινωνίας. Οι αλλαγές που προτείνονται έχουν ως εξής:</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p> <p>8-10 ΩΡΕΣ</p>

<p>1. Ο φίλος μας το δάσος (σελ. 8-11)</p>	<p>Η άσκηση 4 (Β.Μ., σελ. 11) προτείνεται να διδαχτεί προφορικά, αφού προηγηθεί επανάληψη για την ορθογραφία των ρημάτων. Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης άσκησης κρίνεται διαδικαστικό και γίνεται προφορικά, για να αφιερωθεί χρόνος στην 3^η άσκηση που είναι παραγωγή γραπτού λόγου.</p>	
<p>2. Η φίλη μας η θάλασσα (σελ. 12- 15)</p>	<p>Προτείνεται στην άσκηση 1 (Β.Μ., σελ. 13) να προστεθεί ερώτηση που θα αναδεικνύει τη σύγκριση των δύο άρθρων που προηγούνται (εφημερίδας και διαδικτύου), τις υφολογικές διαφορές, τις λεξιλογικές επιλογές και το αποτέλεσμά τους, την υποκειμενικότητα στην καταγραφή της είδησης, κ.λπ. Για τον εντοπισμό της περιοχής όπου έγινε το ναυάγιο οι μαθητές μπορούν να ανατρέξουν στη Γεωγραφία, στον χάρτη της Ευρώπης (σελ.29) ή σε άλλο μεγαλύτερο χάρτη.</p>	
<p>3. Ο φίλος μας ο άνεμος (σελ. 16-20)</p>	<p>Οι ασκήσεις 1 και 2 (Β.Μ., σελ. 17) μπορεί να γίνουν διαθεματικά ως project και να τονιστεί η σημασία της ενέργειας στη ζωή του ανθρώπου, οι συνέπειες της ρύπανσης του περιβάλλοντος από την παραγωγή ενέργειας, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και η σπουδαιότητα της εξοικονόμησης ενέργειας στην καθημερινή μας ζωή.</p> <p>Η άσκηση 3 (σελ. 18) μπορεί να παραλειφθεί. Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης άσκησης καλύπτεται από αντίστοιχες ασκήσεις που θα γίνουν στα επόμενα μαθήματα.</p> <p>Στην άσκηση 4 (σελ. 18, 19) προτείνεται ο πίνακας να συμπληρωθεί προφορικά. Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης άσκησης είναι διαδικαστικό και γίνεται προφορικά για να αφιερωθεί χρόνος στην 1^η άσκηση γραπτής έκφρασης που είναι περιγραφή κτίσματος.</p> <p>Η άσκηση 5 (Τ.Ε., σελ. 13) να αφαιρεθεί, γιατί αναφέρεται σε μάθημα Μ. τ. Π. προηγούμενης τάξης.</p> <p>Προτείνεται στο Τ.Ε. οι σελίδες 14-16 να αξιοποιηθούν, σε συνδυασμό με την παρακάτω υποενότητα «Διαδρομές στην πόλη», σε σχέδιο εργασίας με θέμα «Με ένα ποδήλατο παντού, στην πόλη και αλλού».</p>	
<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 2 Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ</p>	<p>Η ενότητα εστιάζει στη δομή διαφόρων ειδών οδηγιών που ανήκουν στα κατευθυντικά κείμενα. Εστιάζει, επίσης, στη λειτουργία των εγκλίσεων, στα επιρρήματα, στα αριθμητικά και στη λόγια κλίση ουσιαστικών και επιθέτων. Οι αλλαγές που προτείνονται έχουν ως εξής:</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ 8-10 ΩΡΕΣ</p>

1. Η γειτονιά της πόλης (σελ. 24- 27)	Η άσκηση 5 (Β.Μ., σελ. 27) δύναται να αφαιρεθεί, γιατί υπάρχουν παρόμοιες ασκήσεις στις επόμενες ενότητες.	
2. Παιχνίδια πολιτισμού (σελ. 28)	Προτείνεται να αφαιρεθεί.	
3. Η πολιτιστική ζωή της Θεσ/νίκης (σελ. 29- 31)	Προτείνεται στις ενότητες 2 και 3 (Β.Μ., σελ. 28-29) να γίνεται αναφορά στην πολιτιστική ζωή του κάθε τόπου. Τα γραμματικά φαινόμενα της ενότητας διδάσκονται ως έχουν.	
4. Διαδρομές στην πόλη (σελ. 33- 35)	<p>Η υποενότητα προσφέρεται για διαθεματικές δραστηριότητες. Από το Β.Μ. οι ασκήσεις 1 και 2 (σελ. 33) μπορεί να γίνουν διαθεματικά ως project, η άσκηση 4 (σελ. 35) μπορεί να γίνει προφορικά και η άσκηση 6 (σελ.35) μπορεί να παραλειφθεί ως προς το δεύτερο σκέλος, γιατί καλύπτεται από την άσκηση 3 (σελ.34).</p> <p>Προτείνεται, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, σχέδιο εργασίας με θέμα «Με ένα ποδήλατο παντού, στην πόλη και αλλού».</p>	
5. Υπόγειες διαδρομές (σελ. 36- 39) Τ.Ε. (σελ. 17-28)	<p>Η άσκηση 4 (Β.Μ., σελ. 38) προτείνεται να μη διδαχθεί.</p> <p>Από το Τ.Ε. προτείνεται να μη διδαχτούν οι σελίδες 17-21. Οι ασκήσεις των κειμένων επικαλύπτονται από άλλες του Β.Μ.</p> <p>Ο χρόνος που θα εξοικονομηθεί θα αξιοποιηθεί για τις ασκήσεις 4 (σελ. 22) και 7 (σελ. 25) που αφορούν παραγωγή γραπτού λόγου.</p> <p>Μπορεί να αξιοποιηθεί η κατασκευή (σελ. 23) στα εικαστικά.</p> <p>Οι σελίδες 26, 27 μπορεί να ενταχτούν στο παραπάνω σχέδιο εργασίας «Με ένα ποδήλατο παντού, στην πόλη και αλλού».</p> <p>Οι ασκήσεις στις σελίδες 24 και 28 προτείνεται να αφαιρεθούν, καθώς επικαλύπτονται από άλλες του Β.Μ.</p>	
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1. Η πορεία προς το μέτωπο (σελ. 42-43) 2. Η Ιταλία μας κήρυξε τον πόλεμο! (σελ. 44-45)	<p>Με αφορμή την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου, προτείνεται στους/στις εκπαιδευτικούς να αξιοποιήσουν σχετικά κείμενα από το Ανθολόγιο Ε΄ & ΣΤ΄ δημοτικού.</p> <p>Προτείνεται, επίσης, η αξιοποίηση και άλλων σημειωτικών πόρων, πέραν του γραπτού λόγου, όπως είναι τα σχεδιαγράμματα (σχεδιάγραμμα των γεγονότων του πολέμου 1940 και της Κατοχής), οι χάρτες, οι πίνακες.</p>	ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ 2 ΩΡΕΣ

3. Η πείνα (σελ. 46)		
4. Η κατοχή (σελ. 47)		
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 ΤΑ ΖΩΑ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΚΟΝΤΑ ΜΑΣ	Η ενότητα εστιάζει στη δομή κειμένων που περιγράφουν ζώα και ανθρώπους (επανάληψη γνώσεων προηγούμενων τάξεων).	ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ 8-10 ΩΡΕΣ
1. Ο Μάγκας (σελ. 50-52)	Διδάσκεται ως έχει	
2. Ο Τεντέν και ο Μιλού (σελ. 53-54)	Διδάσκεται ως έχει	
3. Τα χαρακτηριστικά των ζώων (σελ. 55-57)	Οι διαδικτυακοί τόποι www.zoofilia.gr Β.Μ., α' τεύχος, (σελ.55 και 64) και www.anthropos.gr Β.Μ., α' τεύχος, (σελ. 64) να μην αξιοποιούνται από τους/τις εκπαιδευτικούς, γιατί οδηγούν σε αλλότριο περιεχόμενο. Η άσκηση 2 (σελ.56) μπορεί να διδαχτεί προφορικά (αφορά επανάληψη γνώσεων προηγούμενων τάξεων).	
4. Αγάπες ... με ουρά (σελ. 58-60)	Προτείνεται να μη διδαχθεί το κείμενο (σελ. 58) και οι ασκήσεις 1 και 3 (σελ. 59). Η άσκηση 2 (σελ. 59) αφαιρείται, γιατί επικαλύπτεται από άλλες του Β.Μ. Η άσκηση 4 (σελ. 60) διδάσκεται ως έχει.	
5. Τα ζώα της εξοχής (σελ. 61-63)	Οι εργασίες/ασκήσεις της σελίδας 62 προτείνονται να γίνουν προφορικά. Ο/Η εκπαιδευτικός, αν το κρίνει απαραίτητο ανάλογα με τις μαθησιακές ανάγκες της τάξης, μπορεί να προβεί σε προφορική υπενθύμιση, αξιοποιώντας τις προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών/τριών. Προτείνεται να αφαιρεθεί η άσκηση 3 (σελ. 63) και να δοθεί χρόνος στο project της επόμενης άσκησης 4 με θέμα: «Μια διαφορετική ζωή για τα κατοικίδια». Όσον αφορά το Τ.Ε.:	
Τ.Ε. (σελ. 29-40)	Η άσκηση 2 (σελ. 31-33) προτείνεται να γίνει προφορικά, γιατί τόσο η αγγελία όσο και η χρήση των επιθέτων στην πρόταση έχουν διδαχτεί στις μικρότερες τάξεις.	

	<p>Η άσκηση 3 (σελ. 33-34) μπορεί να παραλειφθεί, γιατί υπάρχει αντίστοιχη στο Β.Μ.</p> <p>Το κείμενο (σελ. 34) μπορεί να αντικατασταθεί από κάποιο σύγχρονο κείμενο φιλοζωικού φορέα σχετικό με την κακομεταχείριση των ζώων (π.χ. φυλλάδιο μιας ζωοφιλικής οργάνωσης).</p> <p>Κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού ως προς τη μαθησιακή ετοιμότητα των μαθητών/τριών, η άσκηση 4 (σελ. 35) δύναται να παραλειφθεί.</p> <p>Η άσκηση 6 (σελ. 35) προτείνεται να ενταχτεί στο παραπάνω σχέδιο εργασίας.</p> <p>Οι ασκήσεις 7-8-9-10 (σελ. 37-40) δύναται να αφαιρεθούν γιατί επικαλύπτονται από αντίστοιχες του Β.Μ.</p>	
<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 5</p> <p>17η ΝΟΕΜΒΡΗ</p> <p>1. Πολυτεχνείο '73 (σελ. 66-67)</p> <p>2. Τριήμερο στα κάγκελα (σελ. 67)</p> <p>3. Μικρός τύμβος (σελ. 68)</p> <p>4. Κοίτα με στα μάτια (σελ. 68)</p> <p>5. Άγνωστος αγωνιστής (σελ. 68)</p> <p>6. Ο Φωκίων ήταν ελάφι (σελ. 69-70)</p>	<p>Με αφορμή τη 17^η Νοέμβρη, προτείνεται να αξιοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί κείμενα από το Ανθολόγιο Ε' & ΣΤ 'δημοτικού.</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p> <p>2 ΩΡΕΣ</p>
<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 6</p> <p>ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΜΟΥ, ΟΙ ΦΙΛΕΣ ΜΑΣ</p>	<p>Η ενότητα στοχεύει στον κατευθυντικό λόγο, προσκλήσεις και επιστολές.</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p> <p>8-10 ΩΡΕΣ</p>
<p>1. Φίλοι από άλλες χώρες (σελ. 72-76)</p>	<p>Το κείμενο (Β.Μ., σελ. 72-73) μπορεί να αντικατασταθεί από τον/την εκπαιδευτικό με ένα πιο σύγχρονο.</p> <p>Σε περίπτωση που ο χρόνος δεν επαρκεί, η άσκηση 1 και η άσκηση 2 (σελ. 73) μπορούν να παραλειφθούν.</p>	

	Η άσκηση 4 (σελ. 74-76) προτείνεται να γίνει προφορικά, καθώς είναι προσφιλές και οικείο λεξιλόγιο στους/στις μαθητές/ήτριες της τάξης.	
2. Ιστορίες με φίλους (σελ.77-80)	Διδάσκεται ως έχει.	
3. Οι φίλοι τραγουδάνε (σελ. 81)	Η άσκηση 3 (σελ. 81) μπορεί να αφαιρεθεί, γιατί επικαλύπτεται από αντίστοιχες του Β.Μ.	
4.Οι φίλοι γιορτάζουν (σελ.82 -86)	Διδάσκεται ως έχει.	
Τ.Ε (σελ. 41-52)	Οι ασκήσεις που επικαλύπτονται από αντίστοιχες του Β.Μ. δύνανται να αφαιρεθούν.	
ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ τεύχος β΄		
ΕΝΟΤΗΤΑ 7 ΜΟΥΣΙΚΗ	Η ενότητα εστιάζει στην επεξεργασία αφηγηματικών και περιγραφικών κειμένων (περιγραφή μουσικού οργάνου).	ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ 8-10 ΩΡΕΣ
1. Εγώ σε συναυλία; (σελ. 8-11)	Διδάσκεται ως έχει.	
2. Μουσικά όργανα (σελ. 12-16)	Διδάσκεται ως έχει.	
3. Τραγούδια και στίχοι (σελ. 17-19)	Η άσκηση 3 (Β.Μ., σελ. 18) προτείνεται να αφαιρεθεί λόγω ασαφούς διατύπωσης.	
4. Μουσική και άλλες τέχνες (σελ. 20)	Διδάσκεται ως έχει.	
Τ.Ε. (σελ. 53-62)	Τ.Ε. Η άσκ.3 (σελ. 56) μπορεί να παραλειφθεί, επειδή επικαλύπτεται από ασκήσεις του Β.Μ. Το κείμενο της σελ. 56 μπορεί να μη διδαχθεί, γιατί αναφέρεται στην ιστορία της προηγούμενης τάξης. Οι ασκήσεις 4 (σελ. 57) και 5 (σελ. 58) δύνανται να παραλειφθούν, γιατί επικαλύπτονται από ασκήσεις του Β.Μ.	

	<p>Οι σελίδες 58-61 μπορεί να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο project την ώρα της μουσικής αγωγής με θέμα: «Μαγικό ταξίδι στον κόσμο της μουσικής».</p> <p>Οι ασκήσεις 8 (σελ. 60) και 9 (σελ. 62) μπορεί να παραλειφθούν, καθώς επικαλύπτονται από ασκήσεις του Β.Μ.</p>	
<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 8 ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ</p> <p>1. Χριστούγεννα (σελ. 23)</p> <p>2. Χριστουγεννιάτικο δώρο (σελ. 24-25)</p> <p>3. Φρικαντέλα ... (σελ. 26-27)</p> <p>4. Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα Πελοποννήσου, Κέρκυρας, Καπαδοκίας, Μυτιλήνης (σελ. 28)</p> <p>5. Τα Χριστούγεννα στον κόσμο (σελ. 29)</p> <p>6. Το δάσος που ταξίδευε (σελ. 30-31)</p>	<p>Η ενότητα εστιάζει στην επεξεργασία αφηγηματικών και περιγραφικών κειμένων. Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα επιτυγχάνονται μέσω της επεξεργασίας κειμένων με τη μορφή βιωματικών σημειωμάτων, ενημερωτικών φυλλαδίων, βιβλιοθήκης και βιβλιοπαρουσίασης.</p> <p>Με αφορμή την ενότητα των Χριστουγέννων προτείνεται στους/στις εκπαιδευτικούς να αξιοποιήσουν σχετικά κείμενα από το Ανθολόγιο Ε' & ΣΤ' δημοτικού.</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p> <p>2 ΩΡΕΣ</p>
<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 9 ΒΙΒΛΙΑ- ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ</p>		<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p> <p>8- 10 ΩΡΕΣ</p>
<p>1. Ο μαγικός κόσμος των βιβλίων (σελ. 34-35)</p>	<p>Διδάσκεται ως έχει.</p>	
<p>2. Ποιοι είναι οι συγγραφείς (σελ. 36-40)</p>	<p>Προτείνεται η υποενότητα 2 (Β.Μ.) «Ποιοι είναι οι συγγραφείς» να γίνει σε συνδυασμό με κάποιες δραστηριότητες της υποενότητας 4 «Σκυταλοδρομία ανάγνωσης», η οποία προτείνεται να παραλειφθεί. Η άσκηση 1 (σελ. 37) που αφορά τη συγγραφή βιογραφίας συγγραφέα προτείνεται να συνδυαστεί με τις δραστηριότητες των σελ. 46-48 και να λάβει τη μορφή ενός project φιλαναγνωσίας. Το project αυτό μπορεί να υλοποιείται κατά τη διάρκεια όλης της χρονιάς. Με τον τρόπο αυτό, οι μαθητές/ήτριες μπορούν να αξιοποιούν βιβλία από τη βιβλιοθήκη του σχολείου ή να φέρνουν το δικό τους υλικό που μπορεί να αξιοποιηθεί στη διδασκαλία. Θα μπορούσε, επίσης, στα βιογραφικά σημειώματα να αξιοποιηθεί</p>	

	<p>και το κείμενο του Β.Μ. γ' τεύχος (σελ. 76) που αφορά τον πρώτο ελληνικής καταγωγής κοσμοναύτη.</p> <p>Τα γραμματικά φαινόμενα διδάσκονται ως έχουν (σελ. 38-40).</p>	
3. Βιβλιοθήκες (σελ. 41-43)	<p>Προτείνεται όσον αφορά την άσκηση 1 (Β.Μ., σελ. 42) να γίνει επίσκεψη στη βιβλιοθήκη της περιοχής που ζουν οι μαθητές/ήτριες, εφόσον υπάρχει, και το μάθημα να διεξαχθεί στη βιβλιοθήκη με το αυθεντικό υλικό της. Προτείνεται, επίσης, να γίνουν αναφορές στον κανονισμό λειτουργίας, στον τρόπο ταξινόμησης και στις ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες.</p>	
4. Σκυταλοδρομία ανάγνωσης (σελ. 44-49)	<p>Η «Σκυταλοδρομία Ανάγνωσης» (Β.Μ., σελ. 44) προτείνεται να παραλειφθεί, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω.</p> <p>Η άσκηση 1 σελ. 45 μπορεί να αφαιρεθεί, γιατί καλύπτεται από άλλες ασκήσεις του Β.Μ.</p>	
5. Ανασκαφές στα τυφλά (σελ. 50-51)	<p>Διδάσκεται σε συνδυασμό με την προηγούμενη σελίδα 49 (Β.Μ.) και στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται τα βιβλία των συγγραφέων της ενότητας 9 του Τ.Ε.</p> <p>Τ.Ε. Στις σελ. 63-68 τα κείμενα και οι ασκήσεις 1, 2, 4, 5, 6, 7,8, 9,10, 11 μπορεί να παραλειφθούν, γιατί επικαλύπτονται από δραστηριότητες του Β.Μ.</p> <p>Διδάσκεται η άσκ. 3 (σελ.65-66).</p>	
Τ.Ε.(σελ. 63-71)		
ΕΝΟΤΗΤΑ 10 ΜΥΣΤΗΡΙΑ-ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ	<p>Στη συγκεκριμένη ενότητα γίνεται επεξεργασία αφηγηματικών και περιγραφικών κειμένων.</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p> <p>8- 10 ΩΡΕΣ</p>
1. Όνειρα για ταξίδια στ' αστέρια (σελ. 54-59)	<p>Στη σελ. 58 (Β.Μ.) προτείνεται να αφαιρεθεί ο χρόνος με γενική και αιτιατική.</p> <p>Η άσκηση 6 (σελ. 58) μπορεί να παραλειφθεί.</p> <p>Κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού ως προς τη μαθησιακή ετοιμότητα των μαθητών/τριών, η άσκηση 8 (σελ. 59) μπορεί να παραλειφθεί.</p>	
2. Χαμένοι πολιτισμοί (σελ. 60-61)	<p>Το κείμενο θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στη διδασκαλία της γεωγραφίας για τον ρόλο των ηφαιστείων και των σεισμών στις αλλαγές της φύσης. Ο στόχος των ασκήσεων επικαλύπτεται από άλλες παρόμοιες.</p>	

3. Ανεξήγητα φαινόμενα / Πέτρινοι γίγαντες (σελ. 62-63)	Διδάσκεται ως έχει	
4. Η μηχανή του χρόνου (σελ. 64-67) Τ.Ε. β' τεύχος (σελ. 7-14)	<p>Οι σελ. 64,65 και 66 (Β.Μ.) δύνανται να μη διδαχθούν. Το κείμενο θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στη διδασκαλία των μαθηματικών.</p> <p>Η άσκηση 3 (σελ. 67) διδάσκεται κανονικά.</p> <p>Η άσκηση 3 (Τ.Ε., σελ. 9) μπορεί να παραλειφθεί, γιατί επικαλύπτεται από άλλη παρόμοια στο Β.Μ.</p> <p>Οι ασκήσεις/εργασίες της σελ. 10 μπορούν να μη διδαχθούν. Το κείμενο έχει περιεχόμενο σχετικό με την ενότητα 17 του γ' τεύχους και η άσκηση 4 επικαλύπτεται από άλλες παρόμοιες.</p> <p>Η άσκ. 5 (σελ. 11) μπορεί να γίνει προφορικά. Ο στόχος της είναι διαδικαστικός.</p> <p>Το κείμενο στη σελ.11 έχει περιεχόμενο σχετικό με την ενότητα 17 του γ' τεύχους και οι ασκήσεις 6 & 7 σελ.12 επικαλύπτονται από άλλες παρόμοιες.</p> <p>Οι ασκήσεις 8 & 9 (σελ. 13) διδάσκονται κανονικά.</p> <p>Οι ασκήσεις/εργασίες της σελ 14 μπορούν να παραλειφθούν.</p>	
ΕΝΟΤΗΤΑ 11 ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ	<p>Η ενότητα εστιάζει μέσω της περιγραφής παιχνιδιών και των κανόνων που τα διέπουν στην επεξεργασία οδηγιών (κατευθυντικός λόγος).</p> <p>Προτείνεται στην ενότητα 11 να προστεθεί κείμενο σχετικό με την παιδική εργασία και το δικαίωμα των παιδιών στο παιχνίδι.</p> <p>Η ενότητα προσφέρεται για την υλοποίηση σχεδίου εργασίας με θέμα το παιχνίδι.</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p> <p>8 - 10 ΩΡΕΣ</p>
1. Παραδοσιακά παιχνίδια (σελ. 70-74)	<p>Προτείνεται οι εκπαιδευτικοί να συνδυάσουν την άσκηση 3 (Β.Μ., σελ.73), όπως και την επόμενη άσκηση 4 (σελ. 73), με την ορθογραφία ρημάτων και τις ασκήσεις 3, 4, 5 (σελ. 79, 80, 81). Μπορεί ορισμένες να γίνουν προφορικά και άλλες γραπτά ανάλογα με το μαθησιακό επίπεδο του μαθητικού πληθυσμού.</p>	
2. Επιτραπέζια παιχνίδια (σελ. 75-77)	<p>Μπορεί να παραλειφθεί η διδασκαλία αυτής της ενότητας. Το γραμματικό φαινόμενο των απρόσωπων ρημάτων διδάσκεται στις επόμενες τάξεις. Κείμενο με αντίστοιχο θέμα υπάρχει στο Τ.Ε.</p>	

	Η άσκηση 4 (σελ. 77) επικαλύπτεται από άλλες παρόμοιες.	
3. Ηλεκτρονικά παιχνίδια (σελ. 78-81)	<p>Προτείνεται η αντικατάσταση αυτού του κειμένου με κάποιο άλλο πιο σύγχρονο με αντίστοιχο ποδοσφαιρικό θέμα που θα πλαισιωθεί από την άσκ. 1 (σελ. 79). Η άσκηση 2 (σελ. 79) επικαλύπτεται από άλλες παρόμοιες.</p> <p>Οι υπόλοιπες ασκήσεις γίνονται στην παρούσα υποενότητα 1.</p>	
4. Πνευματικά παιχνίδια (σελ. 82-87)	<p>Η άσκηση 3 (Β.Μ., σελ. 85) μπορεί να παραλειφθεί.</p> <p>Η άσκηση 4 (σελ.85) μπορεί να γίνει προφορικά, καθώς είναι επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης.</p> <p>Οι ασκ. 1 & 2 (Τ.Ε., σελ. 16, 17) μπορούν να γίνουν προφορικά, καθώς είναι επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης.</p> <p>Οι ασκ. 3 (σελ. 17) & 4 (σελ. 18) μπορούν, επίσης, να παραλειφθούν, καθώς επικαλύπτονται από αντίστοιχες του Β.Μ.</p> <p>Η άσκ. 5 (σελ.20) μπορεί να παραλειφθεί.</p> <p>Οι ασκ. 7 (σελ. 22), 8 (σελ. 22, 23) και 9 (σελ. 24) μπορούν να παραλειφθούν, καθώς επικαλύπτονται από άλλες παρόμοιες.</p>	
Τ.Ε. (σελ.15-24)		
ΕΝΟΤΗΤΑ 12 25η ΜΑΡΤΙΟΥ	Με αφορμή την ενότητα της 25 ^{ης} Μαρτίου προτείνεται στους εκπαιδευτικούς να αξιοποιήσουν σχετικά κείμενα από το Ανθολόγιο Ε΄ & ΣΤ΄ δημοτικού.	ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
1. Κολοκοτρώνης (σελ. 89-90)	Προτείνεται, επίσης, η αξιοποίηση και άλλων στοιχείων πέραν του γραπτού λόγου (π.χ. σχεδιαγράμματα, χάρτες, πίνακες).	2 ΩΡΕΣ
2. Ο Γέρος του Μοριά (σελ. 90-92)		
3. Μαντώ Μαυρογένους (σελ. 92-94)		
ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ τεύχος γ΄		
ΕΝΟΤΗΤΑ 13 ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	Στην ενότητα γίνεται επεξεργασία οδηγιών (κατευθυντικός λόγος) με τη βοήθεια ενεργητικής και παθητικής σύνταξης.	ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
1. Κατασκευές της φύσης (σελ. 8-11)	Η άσκηση 3 (Β.Μ., σελ.10) μπορεί να γίνει προφορικά, καθώς αποτελεί επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης.	8-10 ΩΡΕΣ

<p>2. Κατασκευές των ανθρώπων (σελ. 12-17)</p>	<p>Προτείνεται στην άσκηση 2 (Β.Μ., σελ. 14) να τονιστεί η επικοινωνιακή διαφοροποίηση της γλωσσικής εκφοράς στην ενεργητική και στην παθητική φωνή.</p> <p>Η άσκηση 3 (σελ.15) μπορεί να γίνει προφορικά, καθώς είναι επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης.</p>	
<p>3. Μαθηματικές κατασκευές (σελ. 18-24)</p> <p>Τ.Ε. (σελ. 25-34)</p>	<p>Από την άσκηση 3 (Β.Μ., σελ. 21-24) προτείνεται να αφαιρεθεί το δεύτερο μέρος (σελ. 22-23-24), εφόσον το κρίνει ο/η εκπ/κός ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης.</p> <p>Η άσκηση 2 (Τ.Ε., σελ. 28) μπορεί να παραλειφθεί, καθώς επικαλύπτεται από άλλες παρόμοιες.</p> <p>Η άσκηση 4 (Τ.Ε., σελ. 30) μπορεί να γίνει προφορικά, καθώς αποτελεί επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης</p> <p>Οι ασκήσεις 5 (Τ.Ε., σελ. 30) & 6 (σελ.31) μπορεί να παραλειφθούν, καθώς διδάσκονται σε επόμενες τάξεις.</p> <p>Η άσκηση 8 (Τ.Ε., σελ. 33) μπορεί να γίνει προφορικά, γιατί είναι επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης.</p> <p>Οι ασκ. 9 (Τ.Ε., σελ. 33) και 10 (σελ. 34) μπορούν να παραλειφθούν, καθώς επικαλύπτονται από αντίστοιχες του Β.Μ.</p> <p>Οι κατασκευές στις σελίδες 26, 27, 29 μπορούν να γίνουν τις ώρες διδασκαλίας των εικαστικών.</p> <p>Η σελ. 32 μπορεί να αξιοποιηθεί στο πλαίσιο σχεδίου εργασίας με θέμα σχετικό με τον Καραγκιόζη.</p>	
<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 14</p> <p>ΠΑΣΧΑ</p> <p>1. Η ημέρα της Λαμπρής</p> <p>2. Ανάσταση</p> <p>3. Μαριάμ</p> <p>4. Έθιμα του Πάσχα</p>	<p>Με αφορμή την ενότητα του Πάσχα, προτείνεται οι εκπαιδευτικοί να αξιοποιήσουν σχετικά κείμενα από το Ανθολόγιο Ε' & ΣΤ' δημοτικού.</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p> <p>2 ΩΡΕΣ</p>
<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 15 ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ</p>	<p>Η ενότητα εστιάζει στην επεξεργασία επιχειρηματολογικών κειμένων (κατευθυντικός λόγος).</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p>
<p>1. Τα θετικά... και τα αρνητικά (σελ. 36-41)</p>	<p>Β.Μ.</p>	<p>8-10 ΩΡΕΣ</p>

	<p>Προτείνεται να αφαιρεθούν τα κείμενα των εφημερίδων (σελ. 36 και 37) λόγω παλαιότητας, καθώς και οι ασκήσεις που τα συνοδεύουν 1, 2, 3 (σελ. 37), 4, 5 (σελ. 38), 6, 7 (σελ. 39).</p> <p>Διδάσκονται τα αρκτικόλεξα (σελ. 39). Η άσκηση 8 (σελ. 40) μπορεί να γίνει προφορικά.</p> <p>Διδάσκονται οι «Λέξεις με καταγωγή» και η άσκ. 9 (σελ. 41).</p> <p>Μπορούν να αξιοποιηθούν τα κείμενα του Τ.Ε. (σελ. 35, 36) μαζί με τις ασκήσεις 1 (σελ.36) και 2 (σελ.37).</p>	
2. Τηλεόραση και διαφήμιση (σελ. 42-47)	<p>Προτείνεται ο/η εκπ/κός να επιλέξει μία από τις δύο ασκήσεις (Β.Μ., άσκ. 2, σελ. 43 ή άσκ. 3, σελ. 44).</p> <p>Οι ασκ. 4 (σελ. 45) και 6 (σελ. 46) αφαιρούνται.</p> <p>Ο χρόνος θα διατεθεί για την άσκ. 7 (σελ. 46) που προτείνεται να γίνει με τη μορφή project με θέμα «φτιάχνω τη δική μου διαφήμιση».</p>	
3. Προγράμματα τηλεόρασης (σελ. 48-54)	<p>Αφαιρούνται οι σελ. 48-50 (Β.Μ.), καθώς αναφέρονται σε αρκετά παλιά τηλεοπτικά προγράμματα και οι ασκήσεις 1 και 2 (σελ. 51) που τα συνοδεύουν. Επίσης, προτείνεται να αφαιρεθούν τα ρήματα λόγιας κλίσης (θεωρούμαι, εγγυώμαι, άγω) και οι ασκ. 3 (σελ. 52), 4 (σελ. 53) και 5 (σελ. 54) που τα συνοδεύουν, κατά την κρίση του/της εκπ/κού.</p> <p>Προτείνεται να γίνει το σχέδιο εργασίας (σελ. 54) με θέμα την επίδραση της τηλεόρασης στη ζωή μας.</p> <p>Όσον αφορά το Τ.Ε.:</p> <p>Η άσκ. 3 (σελ. 38) μπορεί να γίνει προφορικά, γιατί αποτελεί επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης.</p> <p>Τα κείμενα των σελ. 38, 39, 40, 41 και οι ασκήσεις που τα συνοδεύουν 4, 5, 6, 7 δύνανται να παραλειφθούν γιατί επικαλύπτονται από άλλες του Β.Μ.</p> <p>Ομοίως και οι σελ. 42-46 λόγω επικάλυψης με το Β.Μ.</p>	
Τ.Ε. (σελ.35-46)		
ΕΝΟΤΗΤΑ 16 ΑΘΛΗΜΑΤΑ-ΣΠΟΡ	<p>Η ενότητα εστιάζει στην επεξεργασία αφηγηματικών και περιγραφικών κειμένων</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p>
1. Ο αθλητισμός στην αρχαία Ελλάδα (σελ. 58-61)	<p>Οι ασκήσεις 4 & 5 (Β.Μ., σελ. 60) μπορούν να παραλειφθούν, γιατί επικαλύπτονται από άλλες του Β.Μ.</p>	<p>8-10 ΩΡΕΣ</p>

<p>2. Σύγχρονος αθλητισμός (σελ. 62-66)</p>	<p>Προτείνεται, αντί για την ασκ. 2 (σελ. 63) του Β.Μ., να γίνει από το Τ.Ε. το κείμενο (σελ. 48) και η άσκ. 1 (σελ. 49-51).</p> <p>Η άσκηση 5 (σελ. 66) μπορεί να παραλειφθεί.</p>	
<p>3. Και τα παιδιά αθλούνται... (σελ. 67-73)</p> <p>T.E. (σελ.47-58)</p>	<p>Η άσκηση 3 (Β.Μ., σελ. 69) και άσκ. 5 (σελ. 72) μπορούν να γίνουν προφορικά, γιατί είναι επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης.</p> <p>Η άσκηση 7 (σελ. 72) μπορεί να παραλειφθεί.</p> <p>Προτείνεται εναλλακτικά, αντί για τις ασκήσεις 7, 8, 9 (σελ. 72-73) του Β.Μ. και τις επαναληπτικές ασκ. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 (σελ. 52-58) του Τ.Ε., οι ώρες διδασκαλίας να διατεθούν για project με θέμα τον αθλητισμό (μπορεί να συνδυαστεί και με το επιτραπέζιο παιχνίδι των σελ. 56-57 του Τ.Ε.).</p> <p>Όσον αφορά το Τ.Ε., το κείμενο (σελ. 48) και η άσκ. 1 (σελ. 49-51) αξιοποιούνται στην υποενότητα 2 και οι ώρες διδασκαλίας των ασκ. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 (σελ. 52-58) του Τ.Ε. προτείνεται να διατεθούν για project με θέμα τον αθλητισμό, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω.</p>	
<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 17</p> <p>ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ</p>	<p>Η ενότητα εστιάζει στην επεξεργασία αφηγηματικών και περιγραφικών κειμένων.</p>	<p>ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ</p> <p>8-10 ΩΡΕΣ</p>
<p>1. Ο άνθρωπος στο διάστημα (σελ. 76-78)</p>	<p>Προτείνεται, αντί για το κείμενο (σελ. 76, Β.Μ.) που αναφέρεται στην ενότητα 9, να αξιοποιηθεί αυτό του Τ.Ε. (σελ. 60-61) με τις ασκήσεις 1, 2, 3, (σελ. 61-62) που το συνοδεύουν.</p> <p>Οι ασκ. 2, 3 (Β.Μ. σελ. 77) και 4 (σελ. 78) μπορούν να αφαιρεθούν, γιατί επικαλύπτονται από άλλες του Β.Μ.</p> <p>Η σελ. 78 «Προσέξτε τη διαφορά: σύμφραση – έκφραση» μπορεί να παραλειφθεί, καθώς και η άσκηση 5 (σελ. 78), εφόσον ο/η εκπαιδευτικός κρίνει ότι είναι αρκετά απαιτητική.</p>	
<p>2. Τι βλέπουμε από το διάστημα (σελ. 79-82)</p>	<p>Β.Μ.</p> <p>Προτείνεται οι πληροφορίες για το Σινικό Τείχος να αντληθούν από τη Wikipedia, γιατί η ιστοσελίδα του βιβλίου δε λειτουργεί. Επίσης, ο/η εκπ/κός μπορεί να επιλέξει μία από τις δύο δραστηριότητες που αφορούν τα κείμενα (ασκ. 1,2, σελ. 80 Β.Μ.).</p> <p>Οι ασκήσεις 5 & 6 (σελ.82) προτείνεται να γίνουν προφορικά, γιατί είναι επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης.</p>	

<p>3. Φανταστικά ταξίδια στο διάστημα (σελ. 83-87)</p>	<p>Προτείνεται η άσκ. 2 (Β.Μ., σελ. 85) να αφαιρεθεί λόγω επικάλυψης με το Τ.Ε.</p> <p>Η άσκηση 3 (σελ. 86) μπορεί να παραλειφθεί, καθώς επικαλύπτεται από άλλες του Β.Μ.</p> <p>Ο/Η εκπ/κός μπορεί να επιλέξει μία από τις δύο ασκήσεις 4 (σελ. 86) ή 5 (σελ. 87) να γίνει προφορικά, γιατί είναι επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης.</p> <p>Η άσκ. 6 (σελ. 87) μπορεί να παραλειφθεί, γιατί επικαλύπτεται από άλλες του Β.Μ.</p>	
<p>4. Ταξίδι στο διάστημα (σελ. 88-91)</p> <p>T.E. (σελ.59-70)</p>	<p>Η άσκηση 2 (Β.Μ., σελ. 90) μπορεί να παραλειφθεί, καθώς επικαλύπτεται από άλλες του Β.Μ.</p> <p>Η άσκηση 3 (σελ.90) μπορεί να γίνει προφορικά γιατί είναι επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης.</p> <p>Το κείμενο του Τ.Ε. (σελ. 60-61) με τις ασκήσεις 1, 2, 3 (σελ. 61-62) που το συνοδεύουν αξιοποιούνται στην υποενότητα 1, όπως προαναφέρθηκε.</p> <p>Οι σελίδες 63 & 64 μπορούν να παραλειφθούν, καθώς παρουσιάζουν επικαλύψεις με το Β.Μ.</p> <p>Το κείμενο και οι ερωτήσεις γραπτής έκφρασης που το αφορούν (σελ.65-66) διδάσκονται ως έχουν.</p> <p>Οι ασκήσεις των σελ. 67-70 είναι επαναληπτικές και μπορούν να αφαιρεθούν ή να γίνουν προφορικά, κατά την κρίση του/της εκπ/κού ανάλογα με το μαθησιακό επίπεδο των μαθητών/τριών.</p>	

ΜΑΘΗΜΑ/ΤΑΞΗ: ΓΛΩΣΣΑ ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

1. Βιβλία Μαθητή:

Ιορδανίδου, Α., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου, Π. & Παπαϊωάννου, Κ., *Γλώσσα Στ΄ Δημοτικού, Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα*, (τχ. α΄, β΄, γ΄), Αθήνα, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».

2. Τετράδια Εργασιών Μαθητή:

Ιορδανίδου, Α., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου, Π. & Παπαϊωάννου, Κ., *Γλώσσα Στ΄ Δημοτικού, Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα. Τετράδιο Εργασιών*, (τχ. α΄, β΄), Αθήνα, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».

3. Βιβλίο Μαθητή:

Κατσίκη-Γκίβαλου, Α., Καλογήρου, Τ., Παπαδάτος, Γ., Πρωτονοτάριου, Σ. & Πυλαρινός, Θ., *Με λογισμό και μ΄ όνειρο. Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού*, Αθήνα, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».

3. ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
(ΦΥΣΙΚΑ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ)
ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2023-2024

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- I. Φυσικά, (Τάξεις: Ε', Στ')
- II. Γεωγραφία, (Τάξεις: Ε', Στ')
- III. Μελέτη Περιβάλλοντος, (Τάξεις: Α', Β', Γ', Δ')

I. ΦΥΣΙΚΑ

Φυσικά Ε' και Στ' τάξης

Εκπαιδευτικό υλικό:

1. Φυσικά Δημοτικού «Ερευνώ και Ανακαλύπτω» Τετράδιο Εργασιών Ε' τάξης, 1 τεύχος, ΙΤΥΕ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ". Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0133, ISBN 978-960-06-2600-1
2. Φυσικά Δημοτικού «Ερευνώ και Ανακαλύπτω» Τετράδιο Εργασιών Στ' τάξης, 1 τεύχος, ΙΤΥΕ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ". Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0179, ISBN 978-960-06-2645-2
3. Φυσικά Δημοτικού «Ερευνώ και Ανακαλύπτω» Βιβλίο Μαθητή Ε' τάξης, 1 τεύχος, ΙΤΥΕ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ". Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0197, ISBN 978-960-06-2599-8
4. Φυσικά Δημοτικού «Ερευνώ και Ανακαλύπτω» Βιβλίο Μαθητή Στ' τάξης, 1 τεύχος, ΙΤΥΕ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ". Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0178, ISBN 978-960-06-2644-5

Σημαντικές Επισημάνσεις

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών των Φυσικών Επιστημών (ΦΕ) για το Δημοτικό (ΠΙ, 2002) στους ειδικούς σκοπούς του μαθήματος αναφέρει ότι με το μάθημα «Ερευνώ το Φυσικό Κόσμο» στο Δημοτικό επιδιώκεται η συστηματική εισαγωγή του/της μαθητή/ήτριας στις έννοιες και στον τρόπο προσέγγισης και μελέτης των Φ.Ε., *όπως για παράδειγμα η κατανόηση και ερμηνεία του κόσμου γύρω μας και η αποδεικτική αξία του πειραματισμού ως μέσου επαλήθευσης ή και απόρριψης των θεωριών*. Ένας επιπλέον σημαντικός στόχος που τα τελευταία χρόνια έχει εισαχθεί στα περισσότερα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών παγκοσμίως είναι αυτός της επαφής των μαθητών/τριών μέσω της διδασκαλίας των ΦΕ με την «εικόνα» των ΦΕ ή όπως έχει διεθνώς καθιερωθεί ως ορολογία με τη Φύση των ΦΕ (Nature of Science). Ένας ακόμη στόχος, ίσως ο πιο σημαντικός, αλλά και συνάμα η μεγαλύτερη πρόκληση, είναι η καλλιέργεια θετικών στάσεων για τη μάθηση των Φ.Ε., δηλαδή την οικοδόμηση επιθυμητών ταυτοτήτων όχι από λίγους μαθητές/ήτριες μιας τάξης αλλά **από όλους** τους/τις μαθητές/ήτριες. Τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα στο μάθημα των Φυσικών Ε' και Στ' Δημοτικού δεν περιορίζονται μόνο στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων, αλλά αφορούν και στην καλλιέργεια στάσεων, αξιών και συναισθημάτων για το φυσικό περιβάλλον μέσω κριτικών προσεγγίσεων, οι οποίες εξετάζουν ολιστικά τις τεχνολογικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές διαστάσεις των υπό μελέτη ζητημάτων στην καθημερινή ζωή του ανθρώπου.

Το μάθημα των Φυσικών της Ε' και Στ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου υποστηρίζεται από τη σειρά των εγχειριδίων «Φυσικά – Ερευνώ και Ανακαλύπτω», η οποία περιλαμβάνει για κάθε τάξη το Τετράδιο Εργασιών, το Βιβλίο Μαθητή και το Βιβλίο Εκπαιδευτικού. Βασική στόχευση είναι να προωθείται η **ανακαλυπτική-διερευνητική μάθηση** μέσω της κατάλληλης αξιοποίησης του προσφερόμενου υλικού αλλά και υλικού που θα αντλήσουν οι εκπαιδευτικοί από άλλες αξιόπιστες πηγές (συμπληρωματικό προς το ισχύον πρόγραμμα σπουδών των Φ.Ε. Δημοτικού, διαδραστικά βιβλία, έγκυρα εκπαιδευτικά σενάρια, έγκυρους δικτυακούς τόπους, επιστημονικούς φορείς, δοκιμασμένες προτάσεις εκπαιδευτικών ή εκπαιδευτικών κοινοτήτων μάθησης, κ.λπ.), που θα κινήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών και θα καλλιεργήσουν την κριτική και δημιουργική σκέψη τους.

Σε κάθε τάξη, η εκπαιδευτική διαδικασία για κάθε θεματικό αντικείμενο διαμορφώνεται με βάση τα φύλλα εργασίας του **Τετραδίου Εργασιών** το οποίο είναι το κύριο, βασικό εγχειρίδιο του μαθήματος. Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται στο Τετράδιο Εργασιών του Μαθητή, δίνει έμφαση στη διερεύνηση και στις πειραματικές διαδικασίες από τους/τις μαθητές/ήτριες. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η **εξασφάλιση των υλικών για την εκτέλεση πειραμάτων και τη δημιουργία κατασκευών** από τους/τις μαθητές/ήτριες και θα πρέπει να λαμβάνεται ειδική μέριμνα για αυτό. Στο **Βιβλίο του Μαθητή** (συμβατικό και εμπλουτισμένο), το οποίο είναι επικουρικό εγχειρίδιο, υπάρχουν πληροφορίες με τις οποίες είναι δυνατόν οι μαθητές/ήτριες να συμπληρώσουν και να εμπεδώσουν τα συμπεράσματά τους από τα πειράματα, να διευρύνουν τις εφαρμογές, τις γενικεύσεις και τις ερμηνείες, αλλά και να ενισχύσουν το ενδιαφέρον τους για το θεματικό αντικείμενο. Στο **Βιβλίο του Εκπαιδευτικού** υπάρχουν οδηγίες τόσο για το γνωστικό αντικείμενο όσο και για την εκπαιδευτική διαδικασία. Συμπληρωματικά, όσον αφορά στον πειραματισμό, είναι επιθυμητό οι μαθητές/ήτριες να αναζητούν, να επιλέγουν και να φέρνουν οι ίδιοι κατάλληλα υλικά και καθημερινά αντικείμενα ώστε, έχοντάς τα και μετά το μάθημα, να συνεχίζουν τον πειραματισμό και τις κατασκευές και εκτός του σχολείου, εφόσον το επιθυμούν.

Στις μέρες μας τονίζεται ο καθοριστικός ρόλος της γλώσσας στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία των Φ.Ε. (όπως και σε κάθε γνωστικό αντικείμενο), η οποία παρέχει τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/ήτριες να χρησιμοποιήσουν το λόγο κατάλληλα και να εξοικειωθούν σταδιακά με την επιστημονική ορολογία, χωρίς βέβαια αυτό να τους επιβάλλεται, καθώς δεν είναι την ίδια χρονική στιγμή όλοι/ες οι μαθητές/ήτριες έτοιμοι/ες να κατανοήσουν μια έννοια με τον ίδιο τρόπο. Είναι σημαντικό στο μάθημα των Φ.Ε να δίνονται οι ευκαιρίες στους/στις μαθητές/ήτριες να διαπραγματεύονται στο πλαίσιο της επιστήμης, να επιχειρηματολογούν, να καταλήγουν σε συμφωνίες και να εκτιμούν τις απόψεις των άλλων, εμπλεκόμενοι/ες σε κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες, που βασίζονται στην επίλυση προβλημάτων και στις διερευνήσεις ερωτημάτων είτε με αφορμή τις δραστηριότητες του Τετραδίου Εργασιών είτε έπειτα από ερευνητικά ερωτήματα που θα προκύψουν στην τάξη.

Για να επιτευχθεί καλύτερο μαθησιακό αποτέλεσμα στη διδασκαλία των Φ.Ε. καλό είναι να αξιοποιούνται κατάλληλα επιλεγμένες διδακτικές τεχνικές ή εργαλεία. Ως τέτοια εργαλεία μπορούν να θεωρηθούν: η αξιοποίηση γεγονότων από την *ιστορία των Φυσικών Επιστημών* (αφηγηματική τεχνική, γραμμή του χρόνου, κ.ά.), οι *πειραματικές δραστηριότητες*, οι *τεχνολογικές κατασκευές*, οι *ερωτήσεις*, η ομαδική *συζήτηση* και ο *διάλογος*, οι *μεταφορές* και οι *αναλογίες*, η *επίλυση προβλημάτων*, τα *νοητικά πειράματα*, οι *εννοιολογικοί χάρτες*, η *κατασκευή μοντέλων*, η *επιχειρηματολογία* - ακαδημαϊκή αντιπαράθεση, η *δραματοποίηση* και το *παιχνίδι ρόλων*, η *προσομοίωση* στον ηλεκτρονικό υπολογιστή και γενικότερα η αξιοποίηση των ΤΠΕ κ.ά. Σημειώνεται ότι οι ΤΠΕ, πάντα με κατάλληλους διδακτικούς χειρισμούς, παρέχουν τη δυνατότητα για οπτικοποίηση και χειρισμό σύνθετων εννοιών και μοντέλων, τρισδιάστατων εικόνων, προσομοιώσεων πραγματικών και φανταστικών κόσμων, εικονικών επιστημονικών οργάνων, μαγνητοσκοπημένων στιγμιότυπων, που αυξάνουν τις πιθανότητες κατανόησης των επιστημονικών ιδεών. Προσφέρουν πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας και σε σχετικές με την εκπαίδευση στις ΦΕ πηγές (διαδραστικά βιβλία, Φωτόδεντρο, ψηφιακά Σενάρια της βάσης «Αίσωπος», οπτικοποιήσεις, προσομοιώσεις, επικοινωνία με επιστήμονες, κ.λπ.) που αν αξιοποιηθούν κατάλληλα μπορούν να εμπλουτίσουν μια ανακαλυπτική - διερευνητική διαδικασία με πειραματικό προσανατολισμό. Προσοχή, όμως, δεν μπορούν να την υποκαταστήσουν, ούτε να λειτουργήσουν χρονικά εις βάρος της.

Τέλος, ένα πολύ σημαντικό σημείο στο μάθημα των Φ.Ε. είναι η φάση της ολοκλήρωσης/ ανασκόπησης κάθε ενότητας. Στο πλαίσιο της αναδιάρθρωσης και εξορθολογισμού της διδακτέας ύλης και των ωρών του μαθήματος Φυσικά Ε' και Στ'

Δημοτικού, ελήφθη μέριμνα ώστε να υπάρχει χρόνος για δημιουργικές δραστηριότητες ανακεφαλαίωσης, αναπλαισίωσης της γνώσης και αναστοχασμού επί των όσων μελέτησαν οι μαθητές/ήτριες. Στη φάση της ανασκόπησης κάθε ενότητας μπορεί να πραγματοποιηθεί ποικιλία δραστηριοτήτων, όπως μικρά σχέδια εργασίας - τεχνολογικές κατασκευές, επίλυση προβλημάτων-γρίφων, ατομικοί και ομαδικοί εννοιολογικοί χάρτες, αφίσες (που συνδέουν την επιστήμη, το περιβάλλον, την τεχνολογία και την κοινωνία), δημιουργία ιστορικών αφηγήσεων με πρωταγωνιστές επιστήμονες, δημιουργία παιχνιδιών, πραγματοποίηση ατομικών και ομαδικών δοκιμασιών (προφορικών και γραπτών).

Η δημιουργία του Φακέλου Επιτευγμάτων που εισήχθει στο μάθημα των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων προτείνεται να περιλαμβάνει σε διακριτή ενότητα, επιτεύγματα των μαθητών και από το μάθημα των Φυσικών της Τάξης ώστε με την ολοκλήρωση των ενότητων προς το τέλος του σχολικού έτους, να πραγματοποιηθεί στη σχολική μονάδα με τη συμμετοχή της Ε΄ & Στ΄ τάξης ένα πανηγύρι επιστήμης, στο οποίο οι μαθητές/ήτριες θα παρουσιάσουν στη σχολική κοινότητα (μαθητές, εκπαιδευτικούς, γονείς) πειράματα, τεχνολογικές κατασκευές και άλλο υλικό (εννοιολογικούς χάρτες, αφίσες, κείμενα, ...) που δημιούργησαν ολόκληρη τη χρονιά στο πλαίσιο του μαθήματος των Φυσικών όπως και του μαθήματος των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων. Η σύνδεση του μαθήματος των Φ.Ε. με ενότητες των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων, μπορεί να γίνει όπου είναι εφικτό, για τον εμπλουτισμό της εργαστηριακής μορφής του μαθήματος και της καλλιέργειας των λεγόμενων δεξιοτήτων του 21^{ου} αιώνα: δεξιοτήτων ζωής (life skills), ήπιων δεξιοτήτων (soft skills) και δεξιοτήτων τεχνολογίας και επιστήμης. Συμπληρωματικό υλικό μπορεί να αντληθεί από το αποθετήριο των εργαστηρίων Δεξιοτήτων του ΙΕΠ στη διεύθυνση: <http://iep.edu.gr/el/psifiako-apothetirio/skill-labs>

Προκειμένου να γίνουν εφικτά όσα περιγράφονται παραπάνω, έχει γίνει μείωση των προβλεπόμενων διδακτικών ωρών από 90 σε 72, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι ώρες ανασκόπησης των ενότητων, που μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για τους ίδιους σκοπούς.

Σημειώνεται ότι είναι προτεινόμενο στα Ωρολόγια Προγράμματα των Σχολείων να λαμβάνεται μέριμνα ώστε σε εβδομαδιαία βάση οι 2 από τις 3 ώρες του μαθήματος να είναι συνεχόμενες.

Σημειώνεται, επίσης, ότι αναφορικά με τα **τετραθέσια δημοτικά σχολεία**, στα οποία οι ώρες διδασκαλίας των Φυσικών Επιστημών περιορίζονται σε 2 αντί των 3 ωρών εβδομαδιαίως, μπορούν να μειωθούν οι ώρες της ανασκόπησης της κάθε ενότητας. Συνεπώς, για την Ε΄ Δημοτικού οι ώρες ανασκόπησης κάθε ενότητας μπορούν να μειωθούν από δώδεκα (12) ώρες σε έξι (6). Αντίστοιχα, για την Στ΄ Δημοτικού οι ώρες ανασκόπησης κάθε ενότητας μπορούν μειωθούν από δεκαέξι (16) ώρες σε οκτώ (8).

Επισήμανση: Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες ιστοσελίδες από το διδακτικό υλικό να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς των, διότι ενδέχεται ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

Ε΄ ΤΑΞΗ

**ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΔΙΔΑΚΤΕΑΣ ΥΛΗΣ ΚΑΙ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΩΡΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ**

Ως βασικό εγχειρίδιο προτείνεται το Τετράδιο Εργασιών και αναφορές σε σελίδες είναι σε αυτό όπου χρησιμοποιείται το βιβλίο μαθητή υπάρχει ειδική αναφορά.

Η αξιοποίηση των κειμένων του Βιβλίου Μαθητή και του εμπλουτισμένου βιβλίου του μαθητή από το ψηφιακό

	<p>σχολείο http://ebooks.edu.gr/ προτείνεται να γίνεται εμβόλιμα στα διάφορα μεθοδολογικά βήματα των φύλλων εργασίας του Τετραδίου Εργασιών.</p>	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ		
1. Ερευνώντας και ανακαλύπτοντας (σελ. 12-14) 2. Πώς μελετάμε τον κόσμο γύρω μας (σελ. 15)	1 διδακτική ώρα	
3. Ο δεκάλογος του καλού πειραματιστή (σελ. 16-17) Προτείνεται οι μαθητές να έχουν επίσης μια πρώτη επαφή με διάφορα απλά πειραματικά μέσα που θα χρησιμοποιήσουν σε επόμενες θεματικές ενότητες.	1 διδακτική ώρα	
Σύνολο	2 διδακτικές ώρες	
ΥΛΙΚΑ ΣΩΜΑΤΑ		
1. Όγκος (σελ. 20-22)	2 διδακτικές ώρες	
2. Μάζα (σελ.23-25)	2 διδακτικές ώρες	
3. Πυκνότητα (σελ. 26-27)	2 διδακτικές ώρες	
Η αξιοποίηση των κειμένων του Βιβλίου Μαθητή (σελ. 12-17) και του εμπλουτισμένου βιβλίου του μαθητή από το ψηφιακό σχολείο http://ebooks.edu.gr/ προτείνεται να γίνεται εμβόλιμα στα διάφορα μεθοδολογικά βήματα των φύλλων εργασίας του Τετραδίου Εργασιών.		
Ανασκόπηση της ενότητας.	1 διδακτική ώρα	
Σύνολο	7 διδακτικές ώρες	
ΜΙΓΜΑΤΑ		
1. Μελετάμε τα μίγματα (σελ. 30-33)	Να μη διδαχθεί	Η ενότητα αυτή έχει διδαχθεί στη Δ' τάξη στη Μελέτη Περιβάλλοντος.
2. Μελετάμε τα διαλύματα (σελ. 34-37)	Να μη διδαχθεί	
ΕΝΕΡΓΕΙΑ		
1. Η ενέργεια έχει πολλά πρόσωπα (σελ. 40-42)	2 διδακτικές ώρες	
2. Η ενέργεια αποθηκεύεται (σελ. 43-44)	1 διδακτική ώρα	
3. Η ενέργεια αλλάζει συνεχώς μορφή (σελ.45-47)	2 διδακτικές ώρες	Το πείραμα της σελ. 48 εκτελείται εάν υπάρχει διαθέσιμο ποδήλατο με δυναμό.
4. Η ενέργεια υποβαθμίζεται (σελ.48-50)		
5. Τροφές και ενέργεια (σελ. 51-54)	Μεταφέρεται στην ενότητα Πεπτικό σύστημα	Να διδαχθεί/ προσεγγιστεί σε συνδυασμό με το ΦΕ1 «Ισορροπημένη διατροφή» και το ΦΕ3 «Το ταξίδι της τροφής συνεχίζεται» της ενότητας Πεπτικό σύστημα ως διαθεματικό σχέδιο εργασίας 2 ωρών.
Η αξιοποίηση των κειμένων του Βιβλίου Μαθητή (σελ. 24-31) και του εμπλουτισμένου βιβλίου του μαθητή από το ψηφιακό σχολείο http://ebooks.edu.gr/ προτείνεται να γίνεται εμβόλιμα στα διάφορα μεθοδολογικά βήματα των φύλλων εργασίας του Τετραδίου Εργασιών.		
Ανασκόπηση της ενότητας.	1 διδακτική ώρα	
Σύνολο	6 διδακτικές ώρες	

ΠΕΠΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ		
1. Ισορροπημένη διατροφή (σελ. 56-58)	Να μη διδαχθεί	Προτείνεται η αφαίρεσή του γιατί έχει γίνει σε προηγούμενες τάξεις και γίνεται και στην οικιακή οικονομία της Α' Γυμνασίου
2. Τα δόντια μας - Η αρχή του ταξιδιού της τροφής (σελ. 59-63) – Αφαιρείται η σελίδα 62 και η εργασία 2 της σελ. 63	1 διδακτική ώρα	Για κανένα λόγο δεν θα πρέπει να ζητείται από τους/τις μαθητές/ήτριες η απομνημόνευση όρων (π.χ. ονοματολογία δοντιών, ...).
3. Το ταξίδι της τροφής συνεχίζεται (σελ. 64-67) Αφαιρείται το πείραμα της σελ. 65, αλλά επισημαίνεται από τον εκπαιδευτικό η χρησιμότητα του σάλιου.	1 διδακτική ώρα	
4. Τροφές και ενέργεια (σελ. 51-54) Μεταφορά από την ενότητα της «Ενέργειας».	3 διδακτικές ώρες	Να διδαχθεί/ προσεγγιστεί σε συνδυασμό με το ΦΕ1 «Ισορροπημένη διατροφή» και το ΦΕ3 «Το ταξίδι της τροφής συνεχίζεται» της ενότητας Πεπτικό σύστημα ως διαθεματικό σχέδιο εργασίας, με θέματα που σχετίζονται με τη διατροφή, οι εργασίες θα συμπεριλαμβάνουν συζήτηση και παρουσίασή τους στην τάξη.
Η αξιοποίηση των κειμένων του Βιβλίου Μαθητή (σελ. 32-39) και του εμπλουτισμένου βιβλίου του μαθητή από το ψηφιακό σχολείο http://ebooks.edu.gr/ προτείνεται να γίνεται εμβόλιμα στα διάφορα μεθοδολογικά βήματα των φύλλων εργασίας του Τετραδίου Εργασιών.		
Σχέδια εργασίας ανά ομάδες μαθητών για τη διατροφή και συζήτηση και παρουσίασή τους στην τάξη		
Σύνολο	5 διδακτικές ώρες	
ΘΕΡΜΟΤΗΤΑ		
1. Το θερμόμετρο (σελ. 70-73)	2 διδακτικές ώρες	
2. Θερμοκρασία - Θερμότητα: Δύο έννοιες διαφορετικές (σελ. 74-77)	2 διδακτικές ώρες	
3. Τήξη και Πήξη (σελ. 78-81)	2 διδακτικές ώρες	
4. Εξάτμιση και συμπύκνωση (σελ. 82-83)	2 διδακτικές ώρες	
5. Βρασμός (σελ. 84-86)	2 διδακτικές ώρες	
6. Θερμαίνοντας και ψύχοντας τα στερεά (σελ. 87-88)	2 διδακτικές ώρες	
7. Θερμαίνοντας και ψύχοντας τα υγρά (σελ. 89-90)	1 διδακτική ώρα	
8. Θερμαίνοντας και ψύχοντας τα αέρια (σελ. 91-92)	1 διδακτική ώρα	
Η αξιοποίηση των κειμένων του Βιβλίου Μαθητή (σελ. 40-55) και του εμπλουτισμένου βιβλίου του μαθητή από το ψηφιακό σχολείο http://ebooks.edu.gr/ προτείνεται να γίνεται εμβόλιμα στα διάφορα μεθοδολογικά βήματα των φύλλων εργασίας του Τετραδίου Εργασιών.		
Ανασκόπηση της ενότητας.	2 διδακτικές ώρες	
Σύνολο	16 διδακτικές ώρες	
ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ		
1. Στατικός ηλεκτρισμός (σελ. 94-97)	2 διδακτικές ώρες	

2. Το ηλεκτροσκόπιο (σελ. 98-100)	Να μη διδαχθεί	Η πειραματική διαδικασία που προτείνεται παρουσιάζει δυσκολίες.
3. Πότε ανάβει το λαμπάκι; (σελ. 101-103)	1 διδακτική ώρα	
4. Ένα απλό κύκλωμα (σελ. 104-108)	2 διδακτικές ώρες	
5. Το ηλεκτρικό ρεύμα (σελ. 109-111)	1 διδακτική ώρα	
6. Αγωγοί και μονωτές (σελ. 112-114)	1 διδακτική ώρα	
7. Ο διακόπτης (σελ.115-118)	1 διδακτική ώρα	
8. Σύνδεση σε σειρά και παράλληλη σύνδεση (σελ. 119-122)	2 διδακτικές ώρες	
9. Ηλεκτρικό ρεύμα - Μια επικίνδυνη υπόθεση (σελ. 123-125)	1 διδακτική ώρα	
Η αξιοποίηση των κειμένων του Βιβλίου Μαθητή (σελ. 56-61) και του εμπλουτισμένου βιβλίου του μαθητή από το ψηφιακό σχολείο http://ebooks.edu.gr/ προτείνεται να γίνεται εμβόλιμα στα διάφορα μεθοδολογικά βήματα των φύλλων εργασίας του Τετραδίου Εργασιών.		
Ανασκόπηση της ενότητας.	3 διδακτικές ώρες	
Σύνολο	14 διδακτικές ώρες	
ΦΩΣ		
1.Διάδοση του φωτός (σελ. 128-130)	2 διδακτικές ώρες	
2. Διαφανή, ημιδιαφανή και αδιαφανή σώματα (σελ. 131-132)	1 διδακτική ώρα	
3. Φως και σκιές (σελ. 133-135)	1 διδακτική ώρα	
4. Ανάκλαση και διάχυση του φωτός (σελ. 136-139)	2 διδακτικές ώρες	
5. Απορρόφηση του φωτός (140-141)	1 διδακτική ώρα	
Η αξιοποίηση των κειμένων του Βιβλίου Μαθητή (σελ. 72-83) και του εμπλουτισμένου βιβλίου του μαθητή από το ψηφιακό σχολείο http://ebooks.edu.gr/ προτείνεται να γίνεται εμβόλιμα στα διάφορα μεθοδολογικά βήματα των φύλλων εργασίας του Τετραδίου Εργασιών.		
Ανασκόπηση της ενότητας.	2 διδακτικές ώρες	
Σύνολο	9 διδακτικές ώρες	
ΗΧΟΣ		
1. Πώς παράγεται ο ήχος (σελ. 144-146)	2 διδακτικές ώρες	
2. Διάδοση του ήχου (σελ. 147-149)	2 διδακτικές ώρες	
3. Ανάκλαση του ήχου (σελ. 150-152)	1 διδακτική ώρα	
4. Απορρόφηση του ήχου (σελ. 153-154)	2 διδακτικές ώρες	
5. Άνθρωπος και ήχος - Το αφτί μας (σελ. 155-157)	2 διδακτικές ώρες	
6. Ηχορρύπανση - Ηχοπροστασία (158-160)	1 διδακτική ώρα	
Η αξιοποίηση των κειμένων του Βιβλίου Μαθητή (σελ. 84-103) και του εμπλουτισμένου βιβλίου του μαθητή από το ψηφιακό σχολείο http://ebooks.edu.gr/ προτείνεται να γίνεται εμβόλιμα στα διάφορα μεθοδολογικά βήματα των φύλλων εργασίας του Τετραδίου Εργασιών.		
Ανασκόπηση της ενότητας.	3 διδακτικές ώρες	

Σύνολο	13 διδακτικές ώρες	
ΜΗΧΑΝΙΚΗ - Μεταφέρεται, με μείωση των φύλλων εργασίας, στην Στ' τάξη		Η μεταφορά γίνεται ώστε μια ισότιμη κατανομή των πειραματικών δραστηριοτήτων μεταξύ των τάξεων.
ΣΥΝΟΛΟ ΩΡΩΝ	72 ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ	

στη τάξη με χρήση βιντεοπροβολέα και υπολογιστή είτε σε ομάδες μαθητών με χρήση υπολογιστή.

Σε κάθε περίπτωση η παρακολούθηση πειραματικών διαδικασιών ή προσομοιώσεων δεν υποκαθιστά τον αυθεντικό πειραματισμό των μαθητών με απτά υλικά

Μεγάλο μέρος του υλικού που προτείνεται, έχει συμπεριληφθεί στην εμπλουτισμένη μορφή των βιβλίων του μαθητή που είναι αναρτημένα Τα βιβλία του μαθητή εμπλουτισμένα με επιπλέον υλικό βρίσκονται στο ψηφιακό σχολείο:

 <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-E107/559/3671,15941/> για

 την Ε' τάξη,

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL101/560/3669,15927/> για τη

Στ' τάξη

Το υλικό αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για τις συνθετικές εργασίες των μαθητών.

Η ταξινόμηση του υλικού έχει γίνει με βάση την παρακάτω κωδικοποίηση:

Βίντεο

Προσομοίωση / Οπτικοποίηση

Εργασία συμπλήρωσης

Παρουσίαση

Σύνδεσμος για πληροφοριακό υλικό

Διαδραστική άσκηση κατανόησης

Κουίζ

Διδακτικό Σενάριο

Ιδιοκατασκευή / Πείραμα / Φύλλα Εργασίας

Ε' τάξη

	Υλικά Σώματα
	Τα σωματίδια που συνθέτουν το μικρόκοσμο http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/637
	Κλίμακα μεγεθών http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/1656
	Πυκνότητα http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-E107/559/3671,15942/
	Στήλη πυκνότητας υγρών με 7 στρώσεις http://efepereth.wikidot.com/7-layers-liquids-density
	Ζαχαρονεροστήλες πυκνότητας http://efepereth.wikidot.com/sugarwater-density-layers
	Ενέργεια
	Μάζες και ελατήρια https://phet.colorado.edu/el/simulations/masses-and-springs/about
	Η ενέργεια και οι μετατροπές της http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8464
	Ενέργεια: μορφές και μετατροπές https://phet.colorado.edu/el/simulations/energy-forms-and-changes
	Παιχνίδια που πηγαινοέρχονται ... http://efepereth.wikidot.com/rolling-back-toys
	Πεπτικό Σύστημα
	Για τις συνθετικές εργασίες που προτείνονται στην ενότητα αυτή, οι μαθητές/ήτριες μπορούν να βρουν υλικό και από το διαδραστικό βιβλίο του μαθητή: http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-E107/559/3671,15945/
	Θερμότητα

	Με το μικρόκοσμο εξηγώ ... τη θερμότητα και τη θερμοκρασία http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/638
	Με το μικρόκοσμο εξηγώ ... Τήξη και Πήξη http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/669/
	Με το μικρόκοσμο εξηγώ ... Εξάτμιση, Βρασμό, Υγροποίηση http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/668/
	Καταστάσεις της Ύλης. Τα βασικά https://phet.colorado.edu/el/simulations/states-of-matter-basics
	Καταστάσεις της Ύλης. https://phet.colorado.edu/el/simulation/legacy/states-of-matter
	Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης: http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-E107/559/3671,15946/extras/Evaluation/kef5_selfassessment.swf
	Διδακτικό ψηφιακό σενάριο «Θερμότητα - Θερμοκρασία» http://aesop.iep.edu.gr/node/7380
	Ηλεκτρισμός
	Μπαλόνια και στατικός ηλεκτρισμός. https://phet.colorado.edu/sims/html/balloons-and-static-electricity/latest/balloons-and-static-electricity_el.html
	Απλό ηλεκτρικό κύκλωμα http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/965
	Εργαλειοθήκη κατασκευής κυκλωμάτων: Συνεχές ρεύμα - Εικονικό εργαστήριο. https://phet.colorado.edu/el/simulations/circuit-construction-kit-dc-virtual-lab
	Κατασκευή ηλεκτρικού στοιχείου http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/ilektriko_stoixeio.pdf
	Ο φωτεινός Παντογνώστης http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/foteinos_pantognostis.pdf
	Αλουμινοκαλώδια και ηλεκτρικά κυκλώματα http://efepereth.wikidot.com/aluminumwires-circuits
	Το "φωτομανταλοπαίχνιδο" της γνώσης ... ή φωτεινός παντογνώστης http://efepereth.wikidot.com/fotomantalopaixnido
	Φως
	Πρίσματα και ανάλυση του φωτός http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8465
	Ένα περισκόπιο http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/periscopio.pdf
	Ο παράξενος κουμπάρας http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/paraxenos_koumparas.pdf
	Ήχος
	Ηχητικά Κύματα: https://phet.colorado.edu/sims/html/waves-intro/latest/waves-intro_el.html
	Ο ήχος είναι κύμα: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8461
	Εννοιολογικός Χάρτης: https://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8458
	Το μπαστούνι της βροχής http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/rainstick.pdf
	Διδακτικό ψηφιακό σενάριο «Οι ήχοι τόσο γνωστοί και τόσο άγνωστοι»: http://aesop.iep.edu.gr/node/7077

Στ' τάξη

	Μηχανική
	Βαρίδια και ελατήρια http://phet.colorado.edu/sims/mass-spring-lab/mass-spring-lab_el.html (δραστηριότητα προτείνεται και στην Ε' τάξη με διαφορετική προσέγγιση)

	<p>Προτείνεται να οργανωθεί ένα παιχνίδι ρόλων και επιχειρηματολογίας για το αν «Χρειάζεται ή όχι η τριβή γύρω μας;» ή μια δραματοποίησης «Ένας κόσμος χωρίς τριβή».</p>
	<p>Τριβή: http://phet.colorado.edu/sims/friction/friction_el.html</p>
	<p>Με το μικρόκοσμο εξηγώ... τις Δυνάμεις μεταξύ των Σωμάτων: http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/670</p>
	<p>Ατμοσφαιρική πίεση: το ποτήρι, το κερί και το νερό: http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/959</p>
	<p>Η πίεση υπάρχει, οι δυνάμεις ασκούνται http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/piesi_dynami.pdf</p>
	<p>Νικώντας τις τριβές με λιπαντικά http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/trivi.pdf</p>
	<p>Παιχνίδια ισοροπίας http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/paixnidia_isorropias.pdf</p>
	<p>Εννοιολογικός Χάρτης: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8459 Προτείνεται η δημιουργία ενός εννοιολογικού χάρτη στην τάξη ως ομαδική επαναληπτική εργασία στην τάξη με χρήση υπολογιστή, προβολέα και διαδραστικού πίνακα. Ο παραπάνω μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως δείγμα Προσοχή: Η αναπαραγωγή του αντικειμένου απαιτεί την εγκατάσταση και ενεργοποίηση του Adobe Flash Player, για περισσότερα μπορείτε να βρείτε στις ανακοινώσεις Φωτόδεντρου http://photodentro.edu.gr/lor/faq</p>
	<p>Ενέργεια</p>
	<p>Βαρίδια και ελατήρια http://phet.colorado.edu/sims/mass-spring-lab/mass-spring-lab_el.html</p>
	<p>Με το μικρόκοσμο εξηγώ ... τις Ανανεώσιμες Αποθήκες Ενέργειας http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/671</p>
	<p>Κατασκευή ηλιακών φούρνων με πολλά σχέδια ... http://efepereth.wikidot.com/solar-cookers</p>
	<p>Θερμότητα</p>
	<p>Μεταφορά θερμότητας με αγωγή http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8583</p>
	<p>Μεταφορά θερμότητας με αγωγή http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/970</p>
	<p>Τα φιδάκια της θερμότητας http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL101/560/3669,15929/extras/Videos/kef2_fidakiatisthermotitas.flv</p>
	<p>Η βάρκα της θερμότητας http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL101/560/3669,15929/extras/Videos/kef2_barkathermotitas.FLV</p>
	<p>Ο έλικας της θερμότητας http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/elikas_thermotitas.pdf</p>
	<p>Ηλιακός Θερμοσίφωνα http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/iliakos.pdf</p>
	<p>Ηλιακός θερμοσίφωνα με το λάστιχο στο συλλέκτη σε σχήμα σερπαντίνας http://efepereth.wikidot.com/serpentine-solar-water-heater</p>
	<p>Απλός ηλιακός συλλέκτης στην πράξη http://efepereth.wikidot.com/solar-collector</p>
	<p>Έμβια – Άβια</p>
	<p>Λειτουργίες της Ζωής: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4682 Προσοχή: Η αναπαραγωγή του αντικειμένου απαιτεί την εγκατάσταση και ενεργοποίηση του Adobe Flash Player, για περισσότερα μπορείτε να βρείτε στις ανακοινώσεις Φωτόδεντρου http://photodentro.edu.gr/lor/faq</p>

	Χαρακτηριστικά της Ζωής: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4687 Προσοχή: Η αναπαραγωγή του αντικειμένου απαιτεί την εγκατάσταση και ενεργοποίηση του Adobe Flash Player, για περισσότερα μπορείτε να βρείτε στις ανακοινώσεις Φωτόδεντρου http://photodentro.edu.gr/lor/faq
	Ηλεκτρομαγνητισμός
	Μαγνήτης και Πυξίδα: https://phet.colorado.edu/el/simulation/legacy/magnet-and-compass
	Μαγνήτες και Ηλεκτρομαγνήτες: https://phet.colorado.edu/el/simulation/legacy/magnets-and-electromagnets
	Το ηλεκτρικό κουδούνι: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8572
	Γεννήτρια: https://phet.colorado.edu/el/simulation/legacy/generator
	Ηλεκτρικός κινητήρας: http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/kinitiras.pdf
	Ηλεκτρική γεννήτρια: http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/gennitria.pdf
	Φως
	Διάθλαση φωτός: https://phet.colorado.edu/el/simulation/bending-light (μόνο η λειτουργία της ακτίνας και οι ενότητες «Εισαγωγή» και «Πρίσματα»)
	Διδακτικό ψηφιακό σενάριο: «Ουράνιο Τόξο» http://aesop.iep.edu.gr/node/15438 (εφόσον υπάρχει χρόνος)
	Το ανθρώπινο μάτι, η μυωπία και η πρεσβυωπία http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/6176
	Έγχρωμη όραση: https://phet.colorado.edu/el/simulation/color-vision
	Κινούμενα σχέδια http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/software/yliko/kinoumena_sxedia.pdf
	Κατασκευή γυαλιών για να βλέπουμε τρισδιάστατες εικόνες http://efepereth.wikidot.com/3d-glasses
	Ο δίσκος του Νεύτωνα, ο αυθεντικός http://efepereth.wikidot.com/newton-disk
	Οξέα – Βάσεις - Άλατα
	Παιχνίδι με τα οξέα τις βάσεις και τα άλατα http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/1533
	Σταυρόλεξο Οξέων – Βάσεων – Αλάτων http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/1434
	Μεταδοτικές Ασθένειες
	Δικτυακός τόπος με εκπαιδευτικό υλικό για τα μικρόβια http://www.e-bug.eu/
	Η ενότητα μαζί με το Αναπνευστικό Σύστημα προσφέρονται για την δημιουργία σύντομων διερευνητικών σχεδίων εργασίας από τους/τις μαθητές/ήτριες, χωρισμένους σε ομάδες, επικεντρώνοντας σε θέματα αγωγής υγείας. Ενδεικτικά θέματα θα μπορούσαν να είναι: Συγγραφή περιληπτικών πληροφοριών και συλλογή εικονογραφικού υλικού για το Παθητικό Κάπνισμα, Ατομική υγιεινή τα εμβόλια της παιδικής ηλικίας, διάφορες ασθένειες π.χ.: επιφυκίτιδα, γρίπη, φαρυγγίτιδα, τερηδόνα, έμπολα, χολέρα τυφοειδής πυρετός, μελιταιός πυρετός, κλπ. ,
	Πρόληψη και αντιμετώπιση μικροοργανισμών http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4921

Σε περίπτωση που σε κάποιους από τους υπολογιστές δεν ενεργοποιούνται οι προσομοιώσεις από το PhET θα πρέπει να εγκατασταθεί η Java

II. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ε΄ τάξη Δημοτικού

Η σύνδεση του μαθήματος της Γεωγραφίας με ενότητες των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων, μπορεί να γίνει όπου είναι εφικτό, ιδιαίτερα στις ενότητες που αφορούν τομείς όπως είναι η κλιματική Αλλαγή, η Πρόληψη και Προστασία από τις Φυσικές Καταστροφές, η Παγκόσμια Φυσική Κληρονομιά και Αειφορία, για τον εμπλουτισμό της εργαστηριακής μορφής του μαθήματος και της καλλιέργειας δεξιοτήτων Γεωγραφίας με τις δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα: δεξιότητες ζωής (life skills) και ήπιες δεξιότητες (soft skills). Συμπληρωματικό υλικό μπορεί να αντληθεί από το αποθετήριο των εργαστηρίων Δεξιοτήτων του ΙΕΠ στη διεύθυνση: <http://iep.edu.gr/el/psifiako-apothesisirio/skill-labs>

Επισήμανση: Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες ιστοσελίδες από το διδακτικό υλικό να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς των, διότι ενδέχεται ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

- Γεωγραφία, Μαθαίνω την Ελλάδα Ε΄ Δημοτικού, (Βιβλίο Μαθητή), τεύχος 1, ΙΤΥΕ Διόφαντος, Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0239, ISBN: 978-960-06-2571-4.
- Γεωγραφία, Μαθαίνω την Ελλάδα Ε΄ Δημοτικού, (Τετράδιο Εργασιών), τεύχος 1, ΙΤΥΕ Διόφαντος, κωδικός βιβλίου: 0-10-0108, ISBN: 978-960-06-2572-1.
- Γεωγραφία, Μαθαίνω την Ελλάδα Ε΄ Δημοτικού, (Βιβλίο Δασκάλου), ΙΤΥΕ Διόφαντος, κωδικός βιβλίου: 0-10-0109-01-2012, ISBN: 978-960-06-2573-8.

Ύλη (Περιεχόμενο - Διαχείριση και ενδεικτικός προγραμματισμός)

ΥΛΗ Γεωγραφίας Ε΄ Δημοτικού					
ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΚΕΦΑΛΑΙΑ		ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΟ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΩΡΕΣ
Α. Ενότητα: Οι χάρτες. Ένα εργαλείο για τη μελέτη του κόσμου	1	Ο χάρτης		Ενασχόληση με τις δραστηριότητες του Τετραδίου Εργασιών.	1*
	2	Τα είδη χαρτών			1
	3	Η ταυτότητα του χάρτη: Τίτλος και Υπόμνημα			1
	4	Η ταυτότητα του χάρτη: Κλίμακα			1
	5	Προσανατολισμός			1
	Σύνολο:				
Β. Ενότητα: Το φυσικό περιβάλλον της Ελλάδας	6	Η μορφή και το σχήμα της Ελλάδας		Ενασχόληση με τις δραστηριότητες του Τετραδίου Εργασιών.	1
	7	Η θέση της Ελλάδας			1
	8	Οι ακτές της Ελλάδας			1
	9	Οι θάλασσες της Ελλάδας			1
	10	Μεγάλα νησιωτικά συμπλέγματα και νησιά της Ελλάδας			1
	11	Η ζωή στα νησιά			1*

	12	Οι παραθαλάσσιοι οικισμοί της Ελλάδας				
	13	Τα βουνά της Ελλάδας				
	14	Οι πεδιάδες της Ελλάδας			1*	
	15	Η ζωή στα βουνά και στις πεδιάδες				
	16	Η έννοια του κλίματος – Διαφορές καιρού και κλίματος			1	
	17	Το κλίμα της Ελλάδας			1	
	18	Καιρός, κλίμα και ανθρώπινες δραστηριότητες			1	
	19	Οι ποταμοί της Ελλάδας			1*	
	20	Οι λίμνες της Ελλάδας				
	21	Η ζωή στα ποτάμια και τις λίμνες της Ελλάδας			1	
	22	Η χλωρίδα και η πανίδα της Ελλάδας			1*	
	23	Η βλάστηση της Ελλάδας				
	24	Χαρακτηριστικά οικοσυστήματα της Ελλάδας			1	
	25	Αλλαγές στην επιφάνεια της Γης			1	
	26	Ο ρόλος των ηφαιστείων και των σεισμών στις αλλαγές της φύσης			1	
	27	Οι φυσικές καταστροφές στον χώρο της Ελλάδας			1	
	Σύνολο:				17 ώρες	
Γ . Ενότητα: Το ανθρωπογενές περιβάλλον της Ελλάδας	28	Οι Έλληνες: Ένας λαός με μεγάλη και συνεχή ιστορία		Ενασχόληση με τις δραστηριότητες του Τετραδίου Εργασιών.	1*	
	29	Ο πληθυσμός της Ελλάδας				
	30	Η γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδας				1*
	31	Τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας				
	32	Οι πόλεις της Ελλάδας				1
	33	Η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας				
	34	Τα γεωγραφικά διαμερίσματα και οι περιφέρειες της Ελλάδας				1*
	35	Οι νομοί της Ελλάδας				1
	36	Η αγροτική παραγωγή στην Ελλάδα				
	37	Η κτηνοτροφική παραγωγή και η αλιεία στην Ελλάδα				1*
	38	Ο δασικός και ο ορυκτός πλούτος της Ελλάδας				1
	39	Η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα				1*
	40	Οι Υπηρεσίες στην Ελλάδα				
	41	Οι συγκοινωνίες στην Ελλάδα				1
	42	Οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης	Να μη διδαχτεί		-	
	43	Η σημασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης	Να μη διδαχτεί		-	
	Σύνολο:				9 ώρες	
Δ. Ενότητα:	44	Κύπρος: το φυσικό περιβάλλον		Ενασχόληση με	1*	

Ελληνισμός εκτός συνόρων	45	Κύπρος: το ανθρωπογενές περιβάλλον		τις δραστηριότητες του Τετραδίου Εργασιών.	1
	46	Ο ελληνισμός της διασποράς			
	47	Το ελληνικό στοιχείο στις αρχαίες ελληνικές εστίες	Να μη διδαχτεί		-
	Σύνολο:				2 ώρες
	Γενικό σύνολο:				32 ώρες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ:

- **Κεφάλαια** που επισημαίνονται με (*), θα διδαχθούν περιληπτικά στον διδακτικό χρόνο που διατίθεται από το ΩΠ της Ε΄ τάξης.
- **Συνθετικές Εργασίες:** Προτείνεται η υλοποίηση απλών Συνθετικών Εργασιών (ΣΕ), επιλογής του εκπαιδευτικού, αναφορικά με το ανθρωπογενές ή το φυσικό περιβάλλον της περιφέρειας που ανήκει το σχολείο σε συνδυασμό με δυνατότητες ανάπτυξης σε σχέση με αυτό (αντίστοιχα). Εναλλακτικά, μπορεί να γίνει μια συνολική έρευνα αναφορικά με τις διδαχθείσες ενότητες (Β΄, Γ΄ & Δ΄) και η οποία να αφορά στην περιφέρεια στην οποία ανήκει η σχολική μονάδα.
- Επίσης, συνιστάται η υλοποίηση δραστηριοτήτων και η αξιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού επιλογής του διδάσκοντα, καθώς και ψηφιακού υλικού από την πλατφόρμα του ψηφιακού σχολείου.
- **Προτείνετε για τα κεφάλαια 29, 30, 31 και 32 να αξιοποιηθούν τα στοιχεία από την πρόσφατη απογραφή που διεξήχθη στη χώρα μας.**
- Τέλος, μπορεί να διατεθεί χρόνος για επαναδιαπραγμάτευση ζητημάτων της ύλης η οποία διδάχτηκε και για τα οποία οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν ότι δυσκολεύουν τους μαθητές και τις μαθήτριές τους ή εμπεριέχουν εναλλακτικές αντιλήψεις και ιδέες και δημιουργούν παρανοήσεις.

Ιστορία Ε΄ Τάξη	
Περιεχόμενα	Βιβλίο Μαθητή, Τετράδιο Εργασιών
<p>Ενότητα Α΄: Οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι (2 διδακτικές ώρες)</p> <p>1. Κεφ. 1ο: Οι Ρωμαίοι κυβερνούν τους Έλληνες και κεφ. 3ο: Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία, μία υπερδύναμη του αρχαίου κόσμου (1 ώρα)</p> <p>2. Κεφ. 2ο: Οι Έλληνες «κατακτούν» τους Ρωμαίους με τον πολιτισμό τους (1 ώρα)</p>	<p>Η πρώτη ενότητα προτείνεται να διδαχτεί σε 2 διδακτικές ώρες και να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο κεφ. 2, που παρουσιάζει και τα πρώτα στοιχεία που οδηγούν στη μετέπειτα δημιουργία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Το κεφ. 1 έχει ήδη διδαχτεί στην τελευταία ενότητα της Ιστορίας της Δ΄ Δημοτικού, το κεφ. 3, θα διδαχτεί σε βάθος στην Ιστορία του Γυμνασίου όπου τα γεγονότα που οδήγησαν στην «κοσμοκρατορία» της Ρώμης αναλύονται διεξοδικά, ενώ το κεφ. 4 θα αποτελέσει ξεχωριστό μέρος ενότητας διδασκαλίας της καθημερινής ζωής στα ρωμαϊκά και βυζαντινά χρόνια.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Προτείνεται να αξιοποιηθούν οι πηγές του 1ου κεφ., καθώς και οι πηγές 2 και 4 του 3ου κεφαλαίου, όπου οι μαθητές/ήτριες μπορούν να αντιληφθούν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού το μέγεθος και τη δύναμη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Από το 3ο κεφ. προτείνεται η δραστηριότητα 4. Η Εγνατία οδός μπορεί να γίνει και θέμα διαθεματικού project τοπικής Ιστορίας για τα σχολεία της Βόρειας Ελλάδας, την οποία διατρέχει η οδός.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Προτείνεται να δοθεί έμφαση στις εικόνες και στα παραθέματα 1, 2 και 3 του 2ου κεφαλαίου, όπου τονίζονται τα κοινά σημεία ελληνικού και ρωμαϊκού πολιτισμού.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνεται να δοθεί έμφαση στην 4η δραστηριότητα, με την οποία οι μαθητές/ήτριες μπορούν να ανακαλύψουν την ιδιαίτερη ώσμωση ελληνικού και ρωμαϊκού πολιτισμού μέσα από τα μνημεία, χρησιμοποιώντας την ανακαλυπτική και δημιουργική μάθηση και τη μέθοδο project.</p>

2. Κεφ. 6ο: Μία νέα πρωτεύουσα, η Κωνσταντινούπολη & Κεφ. 7ο: Η Κωνσταντινούπολη οχυρώνεται και στολίζεται με έργα τέχνης & Κεφ. 10ο: Το παλάτι, ο Ιππόδρομος και οι Δήμοι
(2 ώρες)

3. Κεφ. 8ο: Ο Χριστιανισμός γίνεται επίσημη θρησκεία & Κεφ. 9ο: Η Αυτοκρατορία χωρίζεται σε Ανατολική και Δυτική
(1 ώρα)

A. Βιβλίο μαθητή

Στα κεφ. 6, 7, 10 προτείνεται η αξιοποίηση των εικόνων-πηγών και ιδιαίτερα των 1, 4 από το κεφ. 6, των 1, 3 από το κεφ. 7 και των 1, 2, 4.α από το κεφ. 10 σε συνδυασμό και αντιπαράθεση με σύγχρονες φωτογραφίες της Κωνσταντινούπολης. Από τα παραθέματα- κείμενα προτείνονται το 3ο από το κεφ. 6, το 2ο και το 4ο από το κεφ. 7 και το 4ο από το κεφ. 10, που παρουσιάζουν την εικόνα της νέας πρωτεύουσας και μπορούν να συγκριθούν με σύγχρονες φωτογραφίες της Κωνσταντινούπολης.

B. Τετράδιο Εργασιών

Από το κεφ. 6 προτείνεται η εργασία 5 που προωθεί την ενεργητική και συμμετοχική μάθηση.

Από το κεφ. 7 προτείνονται οι δραστηριότητες 1 και 3 σε συνδυασμό με αξίες της σημερινής εποχής όπως η ανεκτικότητα στις διαφορετικές θρησκείες αλλά και το σύγχρονο φαινόμενο των μετακινήσεων των πληθυσμών.

Από το κεφ. 10 προτείνονται: η εργασία 2, που μπορεί να αξιοποιηθεί στο πλαίσιο της τοπικής ιστορίας, η εργασία 3, που αναδεικνύει τη σύνδεση παρόντος και παρελθόντος ως προς την καθημερινή ζωή και η εργασία 4, που μπορεί να αποτελέσει αφορμή για εργασία- project σχετικά με τα διάφορα ελληνικά έργα τέχνης τα οποία βρίσκονται μακριά από τον τόπο τους.

A. Βιβλίο μαθητή

Προτείνονται τα παραθέματα που τονίζουν την αξία της ανεξιθρησκίας (παράθεμα 4α από το κεφ. 8) και τον ελληνικό χαρακτήρα του βυζαντινού κράτους (παράθεμα 5 από το κεφ. 9).

B. Τετράδιο Εργασιών

Προτείνονται από το κεφ. 8 οι εργασίες-δραστηριότητες 1 και 4, που αναπτύσσουν την κριτική σκέψη και προβληματίζουν τους/τις μαθητές/ήτριες σχετικά με το ζήτημα της ανεξιθρησκίας. Από το κεφ.9 προτείνεται η εργασία δραστηριότητα 2, που μπορεί να συνδυαστεί με το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.

<p>Τα Κεφ. 11ο: Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο & Κεφ. 12ο: Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο προτείνεται να διδαχτούν στην Ενότητα Ζ: «Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο»</p>	
<p>Επανάληψη (1 ώρα)</p>	
<p>Ενότητα Γ: Το Βυζαντινό κράτος, μια δύναμη που συνεχώς μεγαλώνει (3 διδακτικές ώρες)</p> <p>1. Κεφ. 13ο: Ο Ιουστινιανός μεταρρυθμίζει τη διοίκηση και τη νομοθεσία (1 ώρα)</p> <p>2. Κεφ. 14ο: Οι Δήμοι αναστατώνουν την πρωτεύουσα με τη “στάση του νικά” (1 ώρα)</p> <p>Το Κεφ. 15ο: Η Αγία Σοφία, ένα αριστούργημα της αρχιτεκτονικής, προτείνεται να διδαχτεί σε στην Ενότητα Ζ: «Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο».</p>	<p>Η 3η ενότητα προτείνεται να διδαχτεί σε 3 ώρες με ιδιαίτερη έμφαση στις μεταρρυθμίσεις του Ιουστινιανού, το σημαντικό ιστορικό γεγονός της στάσης του Νικά και τα ουσιαστικά (θετικά ή αρνητικά) αποτελέσματα της εκστρατείας του Ιουστινιανού.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Προτείνεται να δοθεί έμφαση στα παραθέματα 4 και 6 του βιβλίου, που φωτίζουν μια διαφορετική διάσταση της προσωπικότητας του Ιουστινιανού.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνονται οι δραστηριότητες εργασίες 2 και 3 που καλλιεργούν την κριτική σκέψη των μαθητών/τριών και μπορούν να λάβουν και τη μορφή project με θέμα τη σκιαγράφιση της προσωπικότητας του αυτοκράτορα.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή.</u> Προτείνεται η χρήση του παραθέματος 2 και της συνοδευτικής ερώτησης κρίσεως, ώστε οι μαθητές/ήτριες να σκιαγραφήσουν την προσωπικότητα της Θεοδώρας και τον ρόλο της στη βασιλεία του Ιουστινιανού.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών.</u> Προτείνεται η εργασία δραστηριότητα 1.</p>

<p>2. Κεφ. 19ο: Οι Βυζαντινοί και οι Άραβες (1 ώρα)</p>	<p>Ιστορία, με κάποια τοπική, θρυλική πολιορκία της πόλης των μαθητών/ητριών. Από τις δραστηριότητες-εργασίες του κεφ. 18 προτείνονται η 2η, που ενισχύει τη θρησκευτική ενσυναίσθηση και η 3η, όπου οι μαθητές/ήτριες αναλύουν και συγκρίνουν την ποιητική δημιουργία με τα ιστορικά γεγονότα.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Το 19ο κεφ. μάθημα προτείνεται να διδαχτεί με έμφαση στις πολιτισμικές σχέσεις των Αράβων με τους Βυζαντινούς. Μπορεί να αξιοποιηθεί το παράθεμα 6, όπου οι μαθητές/ήτριες μπορούν να αναζητήσουν και στοιχεία για τον σύγχρονο αραβικό πολιτισμό και τη σχέση του με τον ελληνικό.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνονται, η δραστηριότητα 2, που δίνει την ευκαιρία οι μαθητές/ήτριες να συζητήσουν για τη χρήση των όπλων τότε και σήμερα, η εργασία 5 που αφορά τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση μεταξύ των λαών έστω και μετά από πολεμικές συγκρούσεις και κυρίως η δραστηριότητα 6 που μπορεί να αξιοποιηθεί για σύγκριση με τη σημερινή κατάσταση των προσφύγων και των αμάχων.</p>
<p>3. Κεφ. 20ο: Η φύλαξη των ανατολικών συνόρων και οι Ακρίτες (1 ώρα)</p>	<p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Στο 20ο κεφ. ο ρόλος των Ακριτών μπορεί να διερευνηθεί μέσα από τα δημοτικά τραγούδια, τους θρύλους και τα παραμύθια που σχετίζονται με τους Ακρίτες στα παραθέματα 2, 3 και 4.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνονται οι δραστηριότητες- Εργασίες 2 και 4, (στη 2 συσχετίζονται οι βυζαντινοί ακρίτες με την αρχαία Ιστορία, ενώ η 4 μπορεί να γίνει αφόρμηση για project).</p>
<p>4. Κεφ. 21ο: Το Βυζάντιο εκχριστιανίζει τους Σλάβους & Κεφ. 22ο: Φιλικές σχέσεις και συγκρούσεις με τους Βουλγάρους και τους Ρώσους (1 ώρα)</p>	<p><u>A. Βιβλίο μαθητή:</u> Τα δύο κεφάλαια μπορούν να διδαχτούν μαζί με έμφαση στους πολιτιστικούς και θρησκευτικούς δεσμούς που διατηρούν οι σλαβικοί λαοί με το Βυζάντιο. Από το κεφ. 21 μπορεί να αξιοποιηθεί/ούν κάποιο/α από τα τρία παραθέματα, που τονίζουν το σημαντικό πολιτιστικό και θρησκευτικό έργο των</p>

	<p>συνέπειές της με τη χρήση κάποιων από τις πηγές των πηγών 1 ως 6 με τις όποιες συνέπειες της. Οι μαθητές/ήτριες μπορούν να συγκρίνουν τις καταστάσεις που υπήρχαν εκείνη την περίοδο το γεγονός με παρόμοιες που παρατηρήθηκαν σε άλλες διαμάχες του παρελθόντος αλλά και του παρόντος.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Προτείνονται οι δραστηριότητες-εργασίες 1 και 3 που καλλιεργούν την κριτική σκέψη των μαθητών/τριών σχετικά με τα φαινόμενα του θρησκευτικού φανατισμού, της μισαλλοδοξίας και των συνεπειών τους σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής.</p>
<p>2. Κεφ. 23ο: Η νομοθεσία και η διοίκηση εκσυγχρονίζονται (1 ώρα)</p>	<p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u></p> <p>Προτείνεται να δοθεί έμφαση συγκριτικά και αθροιστικά στα γενικότερα μέτρα που έλαβαν οι δύο δυναστείες (Ισαυροι και Μακεδόνες αυτοκράτορες), τα οποία και οδήγησαν στη «χρυσή εποχή του Βυζαντίου». Τα παραθέματα πηγές που βοηθούν σε αυτή την κατεύθυνση είναι τα 2, 3, 5 από το 23ο κεφ.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Από τις εργασίες του κεφ. 23 προτείνονται οι 1, 2 και 3 που ενισχύουν την κριτική σκέψη των μαθητών και που μπορούν να ενταχτούν σε ένα μεγαλύτερο project ή δραστηριότητα σύγκρισης των μέτρων και του πολιτικού συστήματος των Ισαύρων με άλλα πιο παλιά αλλά και σύγχρονα.</p>
<p>3. Κεφ. 25ο: Το Βυζάντιο φτάνει στο απόγειο της ακμής του & Κεφ. 38ο: Η διπλωματία των Βυζαντινών (1 ώρα)</p>	<p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u></p> <p>Προτείνεται να αξιοποιηθούν οι πηγές- παραθέματα 2, 4 του κεφ. 25 και 2, 3, 4 του κεφ. 38 για να διερευνηθούν οι ενέργειες εκείνες της Μακεδονικής δυναστείας που οδήγησαν το Βυζάντιο στο απόγειο της ακμής του. Οι μαθητές/ήτριες μέσω αυτών μπορούν να κάνουν συγκρίσεις με τα μέτρα που έλαβαν ηγέτες σε άλλες ιστορικές περιόδους, ακόμη και στη σύγχρονη εποχή.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Από τις εργασίες του κεφ. 25 προτείνονται οι δραστηριότητες 2 και 3, που δίνουν την ευκαιρία για την πραγματοποίηση ενός διαθεματικού σχεδίου εργασίας (Ιστορία και Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή),</p>

<p>Το Κεφ. 26: Η ανάπτυξη των γραμμάτων και η μελέτη των αρχαίων Ελλήνων κλασικών προτείνεται να διδαχτεί στην Ενότητα Ζ: «Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο».</p> <p>Το κεφ. 27: Η καθημερινή ζωή στα χρόνια των Ισαύρων και των Μακεδόνων, προτείνεται να διδαχτεί σε ξεχωριστή ενότητα με θεματική την καθημερινή ζωή στη Ρώμη και στο Βυζάντιο.</p>	<p>στο οποίο οι μαθητές/ήτριες θα προβληματισθούν τόσο για την πολιτική κατάσταση της τότε εποχής όσο και για τη σημερινή σχετικά με τις έννοιες της ισονομίας, της ισοπολιτείας και της δικαιοσύνης. Από το κεφ. 38 προτείνεται η εργασία 2.</p>
<p>Ενότητα ΣΤ': Το Βυζάντιο παρακμάζει και υποκύπτει σε κατακτητές (6 διδακτικές ώρες)</p> <p>1. Κεφ. 28ο: Το κράτος αντιμετωπίζει μεγάλα εσωτερικά προβλήματα & Κεφ.: 29ο: Νέοι εχθροί εμφανίζονται και αποσπούν εδάφη από την αυτοκρατορία (1 ώρα)</p>	<p>Στην 6η ενότητα προτείνεται να δοθεί έμφαση στα γεγονότα και στις αιτίες που οδήγησαν στη σταδιακή παρακμή και κατάκτηση της αυτοκρατορίας τόσο από τους Σταυροφόρους όσο και τελικά από τους Τούρκους. Τα κεφ. 28 και 29 μπορούν να διδαχτούν μαζί με την έννοια ότι τα εσωτερικά προβλήματα (κεφ. 28) οδήγησαν στην απόσπαση εδαφών με κορύφωση την ήττα στη μάχη του Ματζικέρτ, σημείο καθοριστικό για την αποδυνάμωση της αυτοκρατορίας, στην οποία και προτείνεται να δοθεί έμφαση στο κεφ. 29. Τα κεφ.30β και 32 προτείνεται να ενταχτούν και να αξιοποιηθούν στην ενότητα της Τοπικής Ιστορίας. Τα κεφ. 35 και 36 προτείνεται να διδαχτούν μαζί σε ένα ενιαίο δίωρο, με έμφαση κυρίως στις ενέργειες πολιορκημένων και πολιορκητών, που τελικά οδήγησαν στην πτώση της Πόλης.</p> <p><u>Α. Βιβλίο Μαθητή</u> Στο κεφ. 28 έμφαση προτείνεται να δοθεί στις αιτίες παρακμής της αυτοκρατορίας που οδήγησαν (στο κεφ. 29) στην ήττα της μάχης του Ματζικέρτ, κομβικό σημείο για την εξάπλωση των Τούρκων στην Ανατολία. Στο κεφ. 29 έμφαση προτείνεται να δοθεί στα αίτια και στα αποτελέσματά της ήττας στο Ματζικέρτ τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα (οικονομία, πολιτική, διοίκηση). Από τα παραθέματα του κεφ. 28 προτείνεται η χρήση</p>

<p>2. Κεφ. 30α Η τέταρτη σταυροφορία και η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους (1 ώρα)</p>	<p>του 4ου (που αναφέρεται στην εργασία 2 του τετραδίου Εργασιών) και η εικόνα 4α, που αναφέρεται στην εργασία 3 του Τετραδίου Εργασιών. Από το κεφ. 29 τα παραθέματα 4, 5 και 6 μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε δραστηριότητες-εργασίες που προτείνονται στο Τετράδιο Εργασιών.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Από το κεφ. 28 προτείνονται οι δραστηριότητες-εργασίες 2 και 3 που καλλιεργούν την κριτική ιστορική σκέψη και ενσυναίσθηση των μαθητών σχετικά με την κοινωνική κατάσταση της εποχής που σταδιακά οδήγησε στην πτώση της αυτοκρατορίας. Από το κεφ. 29 προτείνονται οι εργασίες 2, που οι μαθητές/ήτριες αναλύουν την πηγή- παράθεμα 5 και λειτουργούν συναισθητικά απέναντι στον Ρωμανό και στον Αλπ Αρσλάν, η εργασία 3 που μπορεί να γίνει και θέμα project σύνδεσης της Ιστορίας με την ποίηση, η εργασία 4 που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε project με θέμα τη θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία και τέλος η εργασία 5, όπου οι μαθητές/ήτριες μέσω της ανάλυσης κειμένου μπορούν να εξάγουν συμπεράσματα για το σχίσμα των Εκκλησιών.</p> <p><u>A. Βιβλίο μαθητή</u></p> <p>Προτείνεται στο κεφ. 30α να δοθεί έμφαση στα γεγονότα και στις σκοπιμότητες που οδήγησαν στην 4η σταυροφορία καθώς και στις αρνητικές της συνέπειες τόσο για την αυτοκρατορία όσο και για τις σχέσεις Δυτικής και Ανατολικής Εκκλησίας. Προτείνεται να γίνει αναφορά στα ελληνικά κράτη που δημιουργήθηκαν και η σύνδεσή τους με project και δραστηριότητες που συνδέονται με την Τοπική Ιστορία. Προτείνεται η αξιοποίηση των παραθεμάτων 3,4,5 από το κεφ. 30α καθώς και οι εικόνες από το κεφ. 30β σε συνδυασμό με τις δραστηριότητες του τετραδίου εργασιών.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Προτείνεται η αξιοποίηση της εργασίας-δραστηριότητας 2 για την καλλιέργεια της κριτικής ιστορικής σκέψης των μαθητών/τριών και η εργασία-δραστηριότητα 5 που μπορεί να ενταχτεί στο πλαίσιο της Τοπικής Ιστορίας.</p>
---	---

Το Κεφ. 30β: Τα ελληνικά κράτη μετά την Άλωση της Πόλης προτείνεται να διδαχτεί στην Ενότητα «**Τοπική Ιστορία**»

3. Κεφ. 31ο: Η ανάκτηση της Πόλης από τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο (1 ώρα)

Το Κεφ. 32: Η Θεσσαλονίκη γνωρίζει μεγάλη ακμή, προτείνεται να διδαχτεί στην Ενότητα: **Τοπική Ιστορία**

4. Κεφ. 33ο: Οι Οθωμανοί Τούρκοι κατακτούν βυζαντινά εδάφη (1 ώρα)

5. Κεφ. 34ο: Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος προσπαθεί να σώσει την πρωτεύουσα (1 ώρα)

A. Βιβλίο Μαθητή

Προτείνεται η αξιοποίηση των πηγών- παραθεμάτων 3, 4, 5 και η έμφαση στα γεγονότα που οδήγησαν στην ανάκτηση της Πόλης και στις συνέπειές της.

B. Τετράδιο Εργασιών

Προτείνονται οι δραστηριότητες 1 (που παρωθεί τους/τις μαθητές/ήτριες στη συνειδητοποίηση της κατάστασης του κράτους μετά την επανάκτηση), και 5, που αξιοποιεί κείμενα- πηγές τα οποία συνδέει με θρύλους και παραδόσεις, ενώ μπορεί και να γίνει αφόρμηση ανάλογου project.

A. Βιβλίο Μαθητή

Προτείνεται να δοθεί έμφαση στις αιτίες της γρήγορης επέκτασης των Οθωμανών, στα αποτελέσματα της σύγκρουσης Μογγόλων - Οθωμανών και στη σταδιακή απομόνωση και συρρίκνωση του βυζαντινού κράτους. Τα παραθέματα 5 και 6 προτείνεται να χρησιμοποιηθούν για τη συνειδητοποίηση της κατάστασης της Πόλης, ενώ το παράθεμα 2 για τη μαχητικότητα και τη σύνθεση του Οθωμανικού στρατού.

B. Τετράδιο Εργασιών

Προτείνονται η εργασία 1 (για να κατανοήσουν οι μαθητές/ήτριες τη δυσχερή θέση της Πόλης) και η εργασία 2 (παραλληλίζοντας με την κατάσταση των κατακτημένων και των θυμάτων πολέμου και στη σημερινή εποχή).

A. Βιβλίο Μαθητή.

Προτείνεται η έμφαση στις ενέργειες και στις δυσκολίες που συνάντησε ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος στην προσπάθειά του να σώσει την Πόλη. Οι μαθητές/ήτριες μπορούν να κρίνουν τις ενέργειες του αυτοκράτορα αξιοποιώντας τις πηγές-

6. Κεφ. 35ο: Οι Τούρκοι πολιορκούν την Κωνσταντινούπολη & Κεφ. 36°: Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους (1 ώρα)

παραθέματα 4 και 5, ώστε να συνειδητοποιήσουν την κατάσταση που συνάντησε ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος στην Πόλη.

Β. Τετράδιο εργασιών.

Προτείνονται οι εργασίες 1, 2 και 5 που μπορούν να χρησιμοποιηθούν συνδυαστικά από τους/τις μαθητές/ήτριες, για να αποδώσουν την κατάσταση της Πόλης και τις ενέργειες που έκανε ο αυτοκράτορας για να αντιμετωπίσει όλες τις προκλήσεις.

Α. Βιβλίο Μαθητή

Προτείνεται να διδαχτούν τα κεφάλαια μαζί και να δοθεί έμφαση στις ενέργειες και αντενέργειες αμυνόμενων και επιτιθέμενων που τελικά οδήγησαν στην πτώση της Πόλης στους Τούρκους. Έμφαση μπορεί να δοθεί και στην ψυχολογία και το ηθικό των συμμετεχόντων μετά από κάθε ενέργεια και στον ρόλο της στην έκβαση της πολιορκίας. Έμφαση επίσης προτείνεται να δοθεί και στα μακροχρόνια αποτελέσματα της πτώσης της Πόλης στη διαμόρφωση και παγίωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας αλλά και στη διαμόρφωση της Ελληνικής και Τουρκικής εθνικής συνείδησης. Αφορμή για ανάλυση αλλά και για διαθεματικό project μπορούν να αποτελέσουν και οι μύθοι, οι θρύλοι και οι παραδόσεις που συνοδεύουν την πτώση της Πόλης τόσο από την πλευρά των Ελλήνων όσο και από των Τούρκων, και πώς αυτές διαμόρφωσαν ή διαμορφώνουν και επηρεάζουν ακόμη την εθνική συνείδηση αλλά και τις αντιλήψεις καθενός από τους δύο λαούς για τον άλλο. Μέσα από παιχνίδια ρόλων και δραματοποίηση οι μαθητές/ήτριες μπορούν να αξιοποιήσουν τα παραθέματα- πηγές 3, 5 του κεφ. 35 και 4, 5, 6 του κεφ. 36. Οι φωτογραφίες- πηγές 6 (κεφ. 35) και 1,3,5 (κεφ.36) μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάλυση της πολιορκίας σε συνδυασμό με διαδραστικό υλικό, βίντεο και χάρτες από το διαδίκτυο.

Β. Τετράδιο Εργασιών

Από τις εργασίες- δραστηριότητες του κεφ. 35 προτείνεται η 5, όπου οι μαθητές/ήτριες αναδιηγούνται την πολιορκία μέσα από τα μάτια

	<p>ενός σύγχρονου ανταποκριτή. Από το κεφ. 36 προτείνονται οι εργασίες 2 και 5, που μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για ομαδικά project με θέμα τη λαϊκή αφήγηση, τους μύθους, τους θρύλους και τις παραδόσεις σχετικά με την πτώση της Πόλης.</p>
Επανάληψη (1 ώρα)	
<p>Ενότητα Ζ: Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο (10 διδακτικές ώρες)</p> <p>1. Κεφ. 12ο Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο (1 ώρα)</p> <p>2. Κεφ. 41ο Η Παιδεία στο Βυζάντιο (1 ώρα)</p> <p>3. Κεφ. 26ο. Η ανάπτυξη των γραμμάτων και η μελέτη των αρχαίων Ελλήνων κλασικών (1 ώρα)</p> <p>4. Κεφ. 42ο: Η γλώσσα των Βυζαντινών (1 ώρα)</p>	<p>Προτείνεται η δημιουργία μίας νέας Ενότητας, με τον τίτλο: Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο, στην οποία θα ανήκουν τα κεφ. 12, 41, 26, 42, 40, 15, και 39, τα οποία αναφέρονται σε θέματα αγωγής και εκπαίδευσης, στη Βυζαντινή τέχνη, στη θέση της γυναίκας στην κοινωνία.</p> <p><u>A. Βιβλίο μαθητή</u> Οι μαθητές/ήτριες, μελετώντας τα κεφ. 12, 41, 26 και τις πηγές (5 και 7 του κεφ. 12), (3 και 5 του κεφ. 41), (3 και 4 του κεφ. 26), μπορούν να διαμορφώσουν μια συνολική εικόνα για την παιδεία στο Βυζάντιο από τα πρώτα χρόνια μέχρι και μετά την Άλωση. Μπορούν να εργαστούν για το project σε ομάδες και να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους στην ολομέλεια του τμήματος .</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών.</u> Οι μαθητές/ήτριες στην προσπάθειά τους να μελετήσουν διαχρονικά την παιδεία στο Βυζάντιο προτείνεται να αξιοποιήσουν τις εργασίες 3 και 4 του κεφ.12, 2 του κεφ. 41, 1 του κεφ.26, που μπορούν να ενταχτούν στην έρευνά τους.</p> <p><u>A. Βιβλίο μαθητή</u> Οι μαθητές/ήτριες προτείνεται να μελετήσουν χωρισμένοι/ες σε ομάδες τις πληροφορίες του μαθήματος και ν' αναζητήσουν λέξεις, εκφράσεις, ποιήματα, παροιμίες και άλλα στοιχεία της σύγχρονης ελληνικής γλώσσας που προέρχονται ή που έχουν αναφορά στη γλώσσα που χρησιμοποιούσαν οι Βυζαντινοί.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών.</u> Οι μαθητές/ήτριες στην έρευνά τους για τη σύγκριση της σύγχρονης νεοελληνικής γλώσσας με τη Βυζαντινή προτείνεται να αξιοποιήσουν την εργασίες 2 και 4 (κεφ. 42).</p>

5. Κεφ. 40ο: Η βυζαντινή τέχνη & Κεφ. 15ο: Η Αγία Σοφία, ένα αριστούργημα της αρχιτεκτονικής (2 ώρες)

A. Βιβλίο μαθητή

Οι μαθητές/ήτριες προτείνεται να ερευνήσουν χωρισμένοι/ες σε ομάδες ως μία ενότητα τη βυζαντινή τέχνη και τις μορφές έκφρασής της, μελετώντας τις πληροφορίες και τις πηγές των κεφ. 40 και 15 και ιδιαίτερα τις πηγές 1-6 του κεφ. 40 και 2-3 του κεφ. 15. Μπορούν επίσης να συμπεριλάβουν και εξωτερικές πηγές (εικονική περιήγηση στην Αγία Σοφία, βίντεο, εικόνες, ψηφιδωτά) και να παρουσιάσουν στην ολομέλεια του τμήματος την εξέλιξη της βυζαντινής τέχνης με αποκορύφωμα την Αγία Σοφία και τα ψηφιδωτά στις βυζαντινές εκκλησίες στη Ραβέννα της Ιταλίας (π.χ. Άγιος Απολλινάριος).

B. Τετράδιο Εργασιών

Οι μαθητές/ήτριες προτείνεται στην έρευνά τους σχετικά με τη βυζαντινή τέχνη ν' αξιοποιήσουν τις εργασίες 5 από το κεφ. 40 και 2 από το κεφ. 15. Η έρευνά τους αυτή μπορεί να συνδυαστεί και με την τοπική ιστορία.

6. Κεφ. 39ο: Η γυναίκα στη βυζαντινή κοινωνία (1 ώρα)

A. Βιβλίο μαθητή

Στο μάθημα προτείνεται οι μαθητές/ήτριες να μελετήσουν χωρισμένοι/ες σε ομάδες και να παρουσιάσουν τη θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία.

B. Τετράδιο Εργασιών

Με την εργασία 4 οι μαθητές/ήτριες προτείνεται να συγκρίνουν τη θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία με τη σημερινή περίοδο.

Η καθημερινή ζωή στη Ρώμη και στο Βυζάντιο

Προτείνεται οι μαθητές/ήτριες να ερευνήσουν ως μία ενότητα τα κεφ. 4, 11 και 27, τα οποία αναδεικνύουν πτυχές της καθημερινής ζωής στην εποχή των ρωμαϊκών και των βυζαντινών χρόνων. Η καθημερινή ζωή αποτελεί μία σημαντική πτυχή στη μοντέρνα θεώρηση της Ιστορίας, η οποία δεν εξαντλείται στην εξιστόρηση των μεγάλων ιστορικών γεγονότων ή προσωπικοτήτων αλλά απεναντίας εστιάζει και στα «ασήμαντα» γεγονότα της καθημερινότητας των απλών ανθρώπων, στις επιθυμίες και στους φόβους τους, στις αναγκαιότητες της καθημερινής ζωής, κλπ. Οι

<p>7. Κεφ. 4ο: Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Ρώμη, Κεφ. 11ο: Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο & Κεφ. 27ο: Η καθημερινή ζωή στα χρόνια των Ισαύρων και των Μακεδόνων. (3 ώρες)</p>	<p>μαθητές/ήτριες να μελετήσουν διαχρονικά την καθημερινή ζωή των κατοίκων της ρωμαϊκής και βυζαντινής κοινωνίας. Οι θεματικές μπορούν να ποικίλουν: διατροφή, επαγγέλματα, διασκέδαση, θέση της γυναίκας ή των παιδιών, συνθήκες ζωής των ισχυρών και των αδύναμων.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Οι μαθητές/ήτριες μπορούν να αξιοποιήσουν τις πηγές/ παραθέματα 1 - 5 του κεφ. 4, ώστε σε συνδυασμό με τις πληροφορίες του μαθήματος να ανασυνθέσουν την καθημερινή ζωή στην αρχαία Ρώμη. Το ίδιο μπορούν να κάνουν και στο κεφ. 11, με τη βοήθεια των πληροφοριών και των πηγών 1 - 3, και στη συνέχεια να συγκρίνουν την καθημερινή ζωή στην αρχαία Ρώμη και στην πρωτεύουσα του Βυζαντίου. Η προσέγγιση αυτή μπορεί να συνεχιστεί και στο κεφ. 27. Τα συμπεράσματα των προηγούμενων μαθημάτων προτείνεται να συγκριθούν με αυτά του μαθήματος της ζωής στα χρόνια των Ισαύρων και των Μακεδόνων και να αξιοποιηθούν οι πηγές 1,2,3, για να γίνει αντιληπτή η ιστορική συνέχεια της καθημερινότητας των ανθρώπων.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνεται η εργασία- δραστηριότητα 4 του κεφ. 4, και η 2 από το κεφ. 11, ενώ από το κεφ. 27 η 2, ώστε οι μαθητές/ήτριες να συγκρίνουν την καθημερινή ζωή τότε και σήμερα. Οι εργασίες 3 και 4 του κεφ. 27 μπορούν να αξιοποιηθούν σε project τοπικής Ιστορίας.</p>
<p>Επανάληψη (1 ώρα)</p>	
<p>Ενότητα Η: Θέματα Τοπικής Ιστορίας στο Βυζάντιο (5 διδακτικές ώρες)</p>	<p>Στην εποχή της μετανεωτερικότητας η Τοπική Ιστορία παίζει καθοριστικό ρόλο στον εμπλουτισμό σημαντικών διεργασιών για το παιδί, όπως η δημιουργία μίας ισχυρής ταυτότητας που θα βασίζεται στους πυλώνες του τοπικού και του παγκόσμιου στοιχείου, του εθνικού και του υπερεθνικού. Η προσέγγισή της μπορεί να γίνει διαθεματικά με τη μέθοδο project.</p> <p>Προτείνεται κάποιο/α (ανάλογα με την περιοχή του σχολείου ή τις περιοχές καταγωγής των μελών του</p>

<p>Κεφ. 30β: Τα ελληνικά κράτη μετά την Άλωση της Πόλης και /ή Κεφ. 32: Η Θεσσαλονίκη γνωρίζει μεγάλη ακμή και/ή Κεφ. 37: Η βυζαντινή Κύπρος (3 διδακτικές ώρες)</p> <p>Βυζαντινά μνημεία της περιοχής (2 διδακτικές ώρες)</p>	<p>τμήματος) από τα κεφ. 30β, 32, 37 να αξιοποιηθεί/ούν ως αφετηρία για ένα project τοπικής Ιστορίας, που μπορεί να αφορά κάποιο από τα ελληνικά κράτη που δημιουργήθηκαν μετά την Άλωση της Πόλης από τους σταυροφόρους, τη Θεσσαλονίκη και την ευρύτερη περιοχή της ή τέλος την Κύπρο.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Οι μαθητές/ήτριες αξιοποιώντας τις πηγές των κεφ. 30β (1-5), 32 (1-6) και 37 (1-4), μπορούν να αναδείξουν θέματα της τοπικής Ιστορίας.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Οι μαθητές/ήτριες προτείνεται να αξιοποιήσουν στα project τοπικής Ιστορίας που θα κάνουν τις δραστηριότητες, 5 του κεφ. 30, και 2 και 4 του κεφ. 32.</p> <p>Τα τοπικά βυζαντινά μνημεία (κάστρα, εκκλησίες) και οι παραδόσεις και οι θρύλοι που συνδέονται με αυτά μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για την εκκίνηση πολλών project στην τοπική Ιστορία.</p>
<p>Σύνολο διδακτικών ωρών 42</p> <p>[32 ώρες για τα επιμέρους <u>Κεφάλαια</u> + 5 ώρες για τα <u>Επαναληπτικά</u> + 5 ώρες για την <u>Τοπική Ιστορία</u>] .</p>	

ΕΝΟΤΗΤΑ Α «ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΛΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ»	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ/ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ/ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ/ ΟΔΗΓΙΕΣ	ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΟ ΥΛΙΚΟ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΕΙ [ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ (ΒτΔ) σελ. 59-90].
Α1. ΠΟΥ ΑΝΗΚΩ;	ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΗ Β' ΕΝΟΤΗΤΑ	
Α2 .ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΑΠΟ ΛΕΞΕΙΣ	Στο τέλος του μαθήματος και μέσα από τις δραστηριότητες επιδιώκεται να έχουν αποσαφηνιστεί η έννοια και η σκοπιμότητα των τριών τρόπων απόκτησης ιθαγένειας, δηλ.: α) με τη γέννηση β) με τη πολιτογράφηση, γ) με την υιοθεσία (<18 ετών).	Επικαιροποιημένη Νομοθεσία περί ιθαγένειας. Έντυπα (χωρίς ονόματα) που σχετίζονται με το ζήτημα (π.χ. Ληξιαρχείου, πιστοποιητικά Δήμου, βεβαιώσεις σχολείου, αιτήσεις πολιτογράφησης, ερωτήσεις που υποβάλλονται κατά τη συνέντευξη της πολιτογράφησης (διαθέσιμα στο διαδίκτυο), αιτήσεις υιοθεσίας κ.λπ.).
Α3. ΖΟΥΜΕ ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	Προτείνεται να τονιστεί ότι κάθε άνθρωπος που ζει στην Ελλάδα, ανεξαρτήτως Ιθαγένειας, έχει διαφορετικές υποχρεώσεις και δικαιώματα. Σημαντικό λοιπόν είναι να γίνουν σαφείς (και προτείνεται να κατηγοριοποιηθούν σε πίνακα) οι διαφορές δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του Έλληνα πολίτη (ο οποίος έχει την ελληνική Ιθαγένεια) και του αλλοδαπού πολίτη (π.χ. η Νάντια που είναι πολίτης Ουκρανίας και δεν έχει την ελληνική Ιθαγένεια), οι οποίοι όμως ζουν και εργάζονται και οι δύο στην Ελλάδα.	
Α4. ΠΕΡΙΚΛΗΣ, ΠΟΛΙΤΗΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ		
Α5. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΟΣ	ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΗ Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ	
Α6. ΕΙΜΑΣΤΕ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	Στο τέλος της Β' ενότητας του βιβλίου προτείνεται να υλοποιηθεί σχέδιο εργασίας με τίτλο: «Οι μαθητές αποτυπώνουν τα άρθρα της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με σχέδια. Σχολιάζουν με κείμενα το κάθε άρθρο». Καλό είναι οι εκπαιδευτικοί να ευαισθητοποιήσουν ήδη τους μαθητές/ήτριες με στοιχεία από την παρούσα ενότητα (Α6). Βοηθητικά, μπορούν να χρησιμοποιήσουν επιλεγμένα άρθρα από τη «Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού του 1989» (Η Σύμβαση υπάρχει στο Βιβλίο του Δασκάλου σελ. 75-90).	Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Προτείνεται προαιρετικά η υλοποίηση της δραστηριότητας με τίτλο: «Οι μαθητές αναζητούν στοιχεία και μελετούν την ιστορία της μετανάστευσης των Ελλήνων στην Ευρώπη και την Αμερική. Αναλύουν τις αιτίες, τις συνθήκες, τα προβλήματα» με τους παρακάτω ενδεικτικούς στόχους και θεματικές: 1. Κατανόηση της έννοιας «πατρίδα» και των διαφορετικών κρατών. 2. Μελέτη παραδειγμάτων και μορφών διάκρισης ρατσισμού και ξενοφοβίας, και ανάδειξη των συνεπειών σε όσους είναι θύματα

		<p>τέτοιων συμπεριφορών και εκδηλώσεων.</p> <p>3. Μελέτη των αιτιών μετανάστευσης των ανθρώπων (π.χ. οικονομικά, πολιτικά).</p> <p>4. Ιστορία μετανάστευσης των Ελλήνων (σε Ευρώπη, Αμερική, Αυστραλία).</p> <p>Προτεινόμενο υλικό για τη δραστηριότητα:</p> <p>1. Σχετικά γεγονότα της επικαιρότητας σε έντυπα (εφημερίδες) ή τηλεόραση.</p> <p>2. Λογοτεχνικά κείμενα και παραμύθια που σχετίζονται με το θέμα αυτό.</p> <p>3. Πληροφορίες για διαφορετικές θρησκείες και πολιτισμούς.</p> <p>4. Φωτογραφίες χώρων θρησκευτικής λατρείας.</p>
A7. ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΔΟΥΛΕΙΑ	<p>Προτεινόμενη «επίκαιρη» δραστηριότητα: Με τη βοήθεια του Σχεδίου πολιτικής προστασίας του σχολείου οι εκπαιδευτικοί μπορούν να υλοποιήσουν «επίκαιρη» δραστηριότητα για τους τρόπους πρόληψης και διαχείρισης προβλημάτων από φυσικές καταστροφές.</p>	
A8. ΤΙ ΕΜΑΘΑ ΩΣ ΤΩΡΑ;		
ΕΝΟΤΗΤΑ Β΄ «ΕΧΟΥΜΕ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ»	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ/ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ/ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ/ΟΔΗΓΙΕΣ	ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΟ ΥΛΙΚΟ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΕΙ [ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ (ΒτΔ) σελ. 61-90]
A1. ΠΟΥ ΑΝΗΚΩ	ΜΕΤΑΦΕΡΘΗΚΕ ΑΠΟ Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ	<p>Προτεινόμενη προαιρετική δραστηριότητα για τον μαθητή «δημιουργικής γραφής», που μπορεί να ενταχθεί και να υλοποιηθεί σε αυτή την ενότητα:</p> <p>Τίτλος: <u>Είσαι φίλος, γίνε μέλος</u></p> <p>Στόχος: Ανάπτυξη του κριτικού κοινωνικού και πολιτικού γραμματισμού των παιδιών, ώστε να γίνουν οι αυριανοί δημοκρατικοί και ενεργοί πολίτες, μέσω των σχέσεών τους με τα μέλη της οικογένειας. Κατανόηση των τρόπων σύστασης ομάδων και τις μορφές της οικογένειας.</p> <p>Περιγραφή δραστηριότητας: Οι μαθητές και μαθήτριες διατυπώνουν γραπτώς τις σκέψεις</p>

		και τα συναισθήματά τους για την οικογένειά τους. Όποιο παιδί επιθυμεί περιγράφει/συστήνει την ομάδα αναφοράς του (όνομα, μορφή οικογένειας/ σκέψεις/ συμπεριφορές/συνήθειες/αξίες /προσδοκίες/συναισθήματα ομάδας-οικογένειας).
B1. ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΥΜΕ ΤΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΜΑΣ B2. ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΟΜΑΣΤΕ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΜΑΣ	Τα κεφάλαια B1 και B2 προτείνεται να διδαχτούν μαζί σε μια διδακτική ώρα. Είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι μαθητές/ήτριες: α) τη διαφορά του «δικαιώματος» από το «προνόμιο» (έμφαση στο παράδειγμα της Ιωάννας και τη συμφωνία που είχε κάνει με τους γονείς της), β) το ότι το «δικαίωμα» και η «υποχρέωση» είναι αλληλοπροσδιοριζόμενα και ετεροκαθοριζόμενα.	
B3. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΜΑΣ	Προτεινόμενη «επίκαιρη» δραστηριότητα: Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει θέματα όπως: σχολική ζωή και δημοκρατικοί κανόνες (βία, επιθετικότητα, επίλυση προβλημάτων με ειρηνικές διαδικασίες), κοινωνικό ζήτημα οδικής ασφάλειας. Ενδεικτική περιγραφή: α) Συζήτηση για σχέση μαθητή με ενηλίκους – συνομηλίκους. β) Επεξεργασία κανόνων λειτουργίας σχολείου. γ) Έρευνα για το πώς διασφαλίζεται η ασφάλεια στο σχολείο. δ) Οργάνωση συζητήσεων με επιχειρηματολογία: το να αναφέρεις μια επίθεση αποτελεί μορφή προδοσίας; ε) Επεξεργασία κανόνων Οδικής Κυκλοφορίας. Συζήτηση για τις ποινές που πρέπει να επιβάλλονται στους παραβάτες. Επεξεργασία θεμάτων: αλκοόλ και οδήγηση, πώς συμπεριφέρομαι ως οδηγός και συνοδηγός. Προτάσεις και λήψη απόφασης για επίλυση αντίστοιχων προβλημάτων.	1. Κείμενα που αναφέρονται στον τρόπο λειτουργίας των σχολείων σε άλλες εποχές. 2. Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας σχολείου. 3. Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας.
B4. ΤΙ ΕΜΑΘΑ ΩΣ ΤΩΡΑ;		
ΕΝΟΤΗΤΑ Γ' «ΖΟΥΜΕ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ»	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ/ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ/ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ/ΟΔΗΓΙΕΣ	ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΟ ΥΛΙΚΟ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΕΙ [ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ (BτΔ) σελ. 61-90].

A5. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΟΣ	<p>ΜΕΤΑΦΕΡΘΗΚΕ ΑΠΟ Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ.</p> <p>1. Οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να δώσουν και περιγραφικούς ορισμούς των εννοιών κράτος-έθνος- λαός και να τις συσχετίσουν μεταξύ τους.</p> <p>2. Να διευκρινιστεί τι εννοούμε ότι «ο ανώτερος νόμος είναι το Σύνταγμα». Προτείνεται να τονιστεί η καθοριστική σημασία του Συντάγματος στη λειτουργία της δημοκρατίας και να γίνει σαφές ότι το Σύνταγμα προστατεύει από την αυθαίρετη εξουσία.</p>	<p>Σύνταγμα της Ελλάδας https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/</p>
Γ1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ;	<p>Προτείνεται να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι η δημοκρατία είναι αλληλένδετη με το Σύνταγμα και ότι η κατάργηση του σημαίνει κατάλυση της δημοκρατίας.</p>	
Γ2. ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	<p>1. Προτείνεται οι εκπαιδευτικοί να αναφερθούν στα συγκεκριμένα πρόσωπα που εκπροσωπούν τους θεσμούς (Π.τ.Δ., Πρωθυπουργός, πολιτικά κόμματα Βουλής κτλ.).</p> <p>2. Προτείνεται να δοθεί με ένα σαφές διάγραμμα πώς προκύπτουν η Βουλή, η κυβέρνηση και ο Π.τ.Δ.</p> <p>3. Θεωρείται σημαντικό να πραγματοποιηθεί η δραστηριότητα των «εκλογών» στην τάξη, υπό την εποπτεία του/της εκπαιδευτικού, ώστε αυτή να έχει παιδαγωγική αξία.</p>	
Γ3. ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ	<p>Στο κεφάλαιο Γ3 προτείνεται να εξηγηθεί στους/στις μαθητές/ήτριες μέσω απλών διαγραμμάτων και παραδειγμάτων, μόνον ο τρόπος σχηματισμού και λειτουργίας του Ελληνικού Κοινοβουλίου.</p>	
Γ4. Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΜΑΣ ΖΩΗ		
Γ5. ΤΙ ΕΜΑΘΑ ΩΣ ΤΩΡΑ;		
ΕΝΟΤΗΤΑ Δ΄ «ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΜΕ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ»	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ/ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ/ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ/ΟΔΗΓΙΕΣ	ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΟ ΥΛΙΚΟ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΕΙ [ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ (ΒτΔ) σελ. 61-90].
Δ1. ΕΡΕΥΝΩ ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ ΑΠΟΦΑΣΙΖΩ	<p>Προτείνεται οι ομάδες των μαθητών/τριών να εργαστούν βιωματικά με παραδείγματα για εξάσκηση.</p>	
Δ2. ΟΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ	<p>Στο κεφάλαιο Δ2 προτείνεται να εξηγηθεί στους/στις μαθητές/ήτριες μέσω απλών διαγραμμάτων και παραδειγμάτων, μόνον ο τρόπος σχηματισμού και λειτουργίας του Δημοτικού Συμβουλίου.</p>	

Δ3. Ο ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ ΚΑΙ ΔΡΑ		
Δ4. ΤΙ ΕΜΑΘΑ ΩΣ ΤΩΡΑ;		
<p>ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ</p> <p>Η υλοποίηση των συγκεκριμένων σχεδίων προτείνεται να γίνει ως εξής: Το 1^ο σχέδιο με τίτλο: «Οι ενεργοί πολίτες “χτίζουν” το αειφόρο σχολείο» (οδηγίες στη σελ. 52 στο Βιβλίο του Δασκάλου) να υλοποιηθεί με το τέλος της Α΄ ενότητας. Το 2^ο και το 3^ο Σχέδιο, με τίτλους «Ο ενεργός πολίτης συμμετέχει στην ανάπτυξη του τόπου του» (οδηγίες και υλικό δίνονται στη σελ. 54 του Β.τ.Δ.) και «Οι πολίτες εκφράζονται συλλογικά στον Δήμο τους» (οδηγίες και υλικό δίνονται στη σελ. 57 του Β.τ.Δ.) αντίστοιχα, να υλοποιηθούν με το τέλος της Δ΄ Ενότητας.</p>		

ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ	ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΥΛΗΣ /ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ/ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ
1η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ – Το άτομο και η κοινωνία		
Εισαγωγικό Επαναληπτικό Κεφάλαιο Ύλης της Ε΄ τάξης.	<p>Προτείνονται: Επανάληψη ύλης που διδάχθηκε στην Ε΄ τάξη. Εξέταση κατανόησης και εμπέδωσης εννοιών που διδάχθηκαν. Εντοπισμός προϋπάρχουσας γνώσης και διάγνωση δυσκολιών.</p> <p>Αξιοποίηση των διαθεματικών μακροεννοιών άτομο-σύνολο, αλληλεξάρτηση, επικοινωνία, σύστημα.</p> <p>Βιωματική Δραστηριότητα ανάπτυξης και ανάδειξης όρων και κανόνων τάξης και σχολικής ζωής.</p> <p>Προτείνεται να πραγματοποιηθεί βιωματική δραστηριότητα εντοπισμού, καταγραφής και ανάδειξης των κανόνων της τάξης σε ομαδοσυνεργατικό πλαίσιο. Οι μαθητικές μικροομάδες με διαδικασίες καθοδηγούμενης διερεύνησης εντοπίζουν και διατυπώνουν έναν ή περισσότερους κανόνες της τάξης (όχι πάντως όλους τους κανόνες από την αρχή, μιας και η διαδικασία είναι συνεχής και έχει στόχο την ανάπτυξη σχέσεων ισοτιμίας, αλληλεπίδρασης αμοιβαιότητας και συνευθύνης) για ένα συγκεκριμένο θέμα (π.χ. ασφάλεια, καθαριότητα, τρόπος εργασίας, τρόπος επικοινωνίας, όροι συνεργασίας, ρόλοι μελών ομάδων, παιχνίδι). Στη συνέχεια σε ολομέλεια οι μαθητές/ήτριες ψηφίζουν την προτιμότερη διατύπωση του κανόνα με τη μορφή δικαιώματος-υποχρέωσης, αλλά και πιθανών συνεπειών παραβίασης της συμφωνίας. Κατόπιν με ανάλογες δημοκρατικές διαδικασίες αναλαμβάνουν ποιος/-οί/-ές θα τον γράψουν, θα τον παρουσιάσουν και θα τον αναρτήσουν στην τάξη. Στην όλη διαδικασία ο/η εκπαιδευτικός προσανατολίζει, οργανώνει, συντονίζει, επεξηγεί, διευκολύνει,</p>	<p>Ψηφιακά Διδακτικά Εγχειρίδια για το Δημοτικό: http://ebooks.edu.gr/new/course-main.php?course=DSDI-M-F103</p>

Θ.Ε.6 Άγιοι της Εκκλησίας και του τόπου μας	σελ.100, «Πιστός στην αγάπη του Χριστού, Ο Χριστός στους μαθητές του» και η 2 ^η δραστηριότητα σελ.103-104, «Ο Άγιος Γεράσιμος και το λιοντάρι» σελ.108, «Άββας Πινούφριος»
Θ.Ε.7 Αγία Γραφή, το ιερό βιβλίο της εκκλησίας	σελ.114, η 1 ^η και η 2 ^η δραστηριότητα σελ.115, η 1 ^η δραστηριότητα σελ.119, «Ο Θεός δίπλα στον άνθρωπο» και οι «Δραστηριότητες» σελ.120, «Η ανάγκη του ανθρώπου να πλησιάσει τον Θεό»

Ε΄ τάξη	
Θεματικές ενότητες	Να μην αξιοποιηθούν από το βιβλίο του Μαθητή
Θ.Ε.1 Προφήτες της Βίβλου. Κλήση για μετάνοια και αναγγελία του Μεσσία	σελ.9, «Ο προφήτης Αμώς» σελ.10, «Ο προφήτης Ησαΐας» σελ.13, η 3 ^η δραστηριότητα σελ.17-18, «Η απάτη της αστρολογίας» σελ.19, η 2 ^η δραστηριότητα
Θ.Ε.2 «Εγώ είμι η Οδός, η Αλήθεια και η Ζωή». Η διδασκαλία του Χριστού	σελ.25, «Σχολεία του κόσμου σήμερα» σελ.32, «Οι αληθινοί μαθητές δεν ζητούν αξιώματα»
Θ.Ε.3 Συμπόρευση με όρια και κανόνες	σελ.42, όλα τα κείμενα σελ.43, η 1 ^η δραστηριότητα
Θ.Ε.4 Αναγνωρίζοντας και διορθώνοντας τα λάθη μας	σελ.46-47, «Ζητώντας συγχώρηση, δίνοντας συγχώρηση», «Η παραβολή του κακού δούλου» σελ.50, η 2 ^η και η 3 ^η δραστηριότητα σελ.51, «Ελέησόν με ο Θεός»: Η συντριβή του Δαβίδ σελ.54, «Σαούλ, Σαούλ, τι με διώκεις;»: Η μεταστροφή του Αποστόλου Παύλου σελ.58, η 2 ^η και η 3 ^η δραστηριότητα
Θ.Ε.5 Η Εκκλησία του Χριστού μπαίνει στην ιστορία	σελ. 66-67, «Εικόνες και σύμβολα για την εκκλησία» και η 1 ^η δραστηριότητα σελ.68-71, όλα κείμενα
Θ.Ε.6 Αγώνας για την διαφύλαξη της αλήθειας	σελ.79, το κείμενο και οι «Δραστηριότητες» σελ.83-84, όλα τα κείμενα και οι «Δραστηριότητες» σελ.86, οι «Δραστηριότητες» σελ.87-88, όλα τα κείμενα σελ.89, η 1 ^η δραστηριότητα σελ.92, «Ιησούς Χριστός: Ο Σωτήρας του κόσμου», η 1 ^η και η 3 ^η δραστηριότητα
Θ.Ε.7 Ο Χριστιανισμός εξαπλώνεται στον κόσμο	σελ.103-104, «Ο ιερομόναχος Κοσμάς Γρηγοριάτης» σελ.106, 1 ^η και 2 ^η δραστηριότητα